

källan

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

SLS

2 / 2 0 2 1

Besök på drömlika gården
Drakamöllan

*Comeback för
modernisten
Kerstin Söderholm*

Så väljs SLS litteraturpristagare • Magisk folkmedicin

INNEHÅLL

- 1** Ledare
- 7** Modernisten Kerstin Söderholm lyfts fram ur skuggan
- 11** Två veckor i paradiset
- 14** Tänk större, agera snabbare
- 18** Folkmusik i nygammal tappning
- 22** Magisk folkmedicin
- 26** Arthur Thesleff
- 29** Mångvetenskapen som kraftkälla
- 30** Samhällsvetarna som analyserar de finlandssvenska gränserna
- 32** Ett gott uttal ger självförtroende
- 34** En fungerande autonomi kräver tid och tålamod
- 36** En djupdykning i maskulinitet
- 38** Bakom kulisserna till SLS stora prisutdelning
- 40** Barndomens lekar
- 42** En kunskapens fest
- 44** Diktarhemmets invånare hyllades med uppläsningskvällar
- 46** Nytt ur SLS utgivning

källan

Källan. Svenska litteratursällskapet informerar 2/2021 (28:e årgången).
Utgivare: Svenska litteratursällskapet i Finland, PB 158, 00171 Helsingfors.
www.sls.fi, tfn 09 618777, e-post: info@sls.fi

Ansvarig utgivare: Marika Mäklin. **Redaktörer:** Malin Bredbacka-Grahn, Nora Ervalahti, Hedvig Rask, Emma Tuominen. **Övriga redaktionsmedlemmar:** Nina Edgren-Henrichson, Christer Kuvaja, Kristina Linnovaara, Jonas Lång, Jennica Thyllin-Klaus. **Layout:** Antti Pokela. **Fotograf** (när inte annat anges): Janne Rentola. Arkivbilder ur egna samlingar. **Tryck:** Nordprint Ab 2021. Tryckt i EU. **ISSN-L** 1237-8356. **ISSN (print)** 1237-8356. **ISSN (online)** 2242-6787.

Omslag: Manne Widung. **Arkivbildernas signum:** s. 3 SLS 259, s. 23 SLS 253 a, s. 24 SLS 267, s. 25 (ovan) SLS 253 a, s. 25 (nedan, båda) SLS 285, s. 26–28 SLSA 114, s. 43 SLS 1555

Tom Moring

Ett forskningsprogram för de verkligen stora samhällsfrågorna

I OKTOBER 2019 ordnade SLS ett seminarium om vår tids stora samhällsutmaningar. Tanken var att utreda om det fanns förutsättningar för att initiera ett ambitiöst forskningsprogram kring brännande samhällsfrågor. Initiativet togs i övertygelsen om att lösningar och visioner förutsätter engagemang på hög vetenskaplig nivå av humanister och samhällsvetare.

Seminariet fokuserade på förändringar i vårt sätt att kommunicera och bilda opinion, den ekonomiska, sociala och teknologiska utvecklingen, flyttningsrörelser, klimatförändringen, konflikter mellan etniska och religiösa grupper och polariseringen mellan stad och landsbygd.

Det blev ett forskningsprogram: *Framtida utmaningar i Norden – människan, kulturen och samhället*. Då elva forskningsprojekt nu beviljas finansiering för upp till fyra år är det tydligt att frågorna under seminariet var väl ställda. I sin gallring av sammanlagt omkring 450 ansökningar fann programmets internationella expertpanel dessa frågeställningar så betydelsefulla att de alla finns med bland de finansierade projekten.

Programmet samlar sex finansiärer. Utöver initiativtagaren SLS deltog Riksbankens Jubileumsfond, Suomen Kulttuurirahasto (Finska kulturfonden) och Svenska kulturfonden redan i organiseringen av det första seminariet. Senare anslöt sig Stiftelsen Brita Maria Renlunds minne och Familjen Kamprads stiftelse. Utifrån denna kraftdemonstration kan forskningsprogrammet nu dela ut sammanlagt närmare 10 miljoner euro.

Expertpanelen gavs stort utrymme. Projekten ska vara internationellt förankrade med forskare från minst två nordiska länder, och forskningsledarna ska höra hemma i humanistiska eller samhällsvetenskapliga forskningsmiljöer. Utöver dessa marginalvillkor är den vetenskapliga kvaliteten avgörande.

När styrgruppen nu presenterar resultatet noterar vi att projekten erbjuder en rikedom av perspektiv. Vi ser kombinationer av bland annat samhällsvetenskap, kommunikation, historia och idéhistoria, antropologi, pedagogik, lingvistik, humangeografi, digital humaniora, juridik och ekonomi. Sammantaget har projekten, utöver vetenskaplig kvalitet, även en bredd som överskrider sådana gränser som ofta har kringskansat samhällsvetenskap och humaniora.

Projekten har samfällt relevans för svenskan i Finland, antingen indirekt eller direkt i frågeställningen. Även de andra finansiärerna har kunnat försäkra sig om att projekten tjänar syften som är förenliga med donatorernas stadgar. Viktigt är att detta har uppnåtts utan att tumma på den vetenskapliga kvaliteten som var expertpanelens första prioritet.

Erfarenheten uppmuntrar. I SLS strategi för den kommande fyraårsperioden ingår satsningar på samarbeten för att även i fortsättningen stärka vårt bidrag till vetenskap, kultur och samhälle.

”Vi ser kombinationer av bland annat samhällsvetenskap, kommunikation, historia och idéhistoria, antropologi, pedagogik, lingvistik, humangeografi, digital humaniora, juridik och ekonomi.”

Tom Moring är ordförande för forskningsprogrammets styrgrupp och medlem av SLS vetenskapliga råd. De forskningsprojekt som får finansiering inom programmet presenteras på nästa sida. Mer info om programmet finns på futureordics.org.

SLS förbinder sig till internationella principer för ansvarsfullt placering

SLS har undertecknat det FN-stödda placeringsinitiativet PRI, en förkortning av Principles for Responsible Investment. PRI består av ett globalt nätverk för investerare som bildades 2005 på uppdrag av Förenta Nationernas dåvarande generalsekreterare Kofi Annan. Nätverket har utvecklat placeringsprinciper som stöder investerare i deras arbete kring ansvarsfulla placeringar. Genom att underteckna PRI:s principer åtar sig SLS att betona frågor som rör miljö, samhällsansvar och ägarstyrning i sin förmögenhetsförvaltning, och att årligen offentligt rapportera om hur ansvarsfullheten tillämpas i placeringarna.

För tillfället omfattar PRI över 4 200 investerare globalt, varav cirka 50 är finska aktörer. SLS, som förvaltar en förmögenhet på drygt två miljarder euro, är den första bland allmännyttiga stiftelser och föreningar i Finland att förbinda sig till initiativet. ●

Vd Dag Wallgren och ekonomichef Ninny Olin hoppas att fler stiftelser och fonder i Finland ska följa SLS och ansluta sig till PRI. Foto: Emma Tuominen

Elva forskningsprojekt om utmaningar i Norden

ELVA PROJEKT har beviljats finansiering inom det stora forskningsprogrammet *Framtida utmaningar i Norden*, som utlystes i vintras. Programmet finansieras med sammanlagt 10,5 miljoner euro. Cirka 10 miljoner fördelas mellan projekten så att finansieringen per projekt är mellan 670 000 och 990 000 euro. Projekttiderna varierar mellan tre och fyra år. Av de beviljade projekten är sju förlagda till universitet i Sverige och fyra i Finland.

SLS stöder sju olika projekt med sammanlagt närmare 2,4 miljoner euro. De här projekten kommer att undersöka frågor kring etniska stereotypier, informella och osäkra arbetsförhållanden, automatiserat beslutsfattande inom den offentliga sektorn, omställningen till förnybar energi i norr, ungdomens framtid på landsbygden i Norden, invånare i bostadsområden med etnisk mångfald och hur grundskolan i Norden fungerar som fysisk plats för

social samhörighet, inkludering och exkludering.

Forskare från flera olika vetenskapliga discipliner och från minst två nordiska länder medverkar i samtliga projekt som beviljades finansiering. Se också Tom Morings ledare om forskningsprogrammet på s. 1. Mer information om de enskilda projekten publiceras på futureordics.org. ●

STORA FINLANDS-SVENSKA FESTBOKEN FICK STATENS INFORMATIONSPRIS

Undervisnings- och kulturministeriet belönade i september författarna Anne Bergman (t.v.) och Carola Ekrem med statens pris för informationspridning. I prismotiveringen sågs att författarna sammanställt en omfattande, mångsidig och fascinerande presentation av festerna: "De skarpsynta skribenterna presenterar en fantastisk dukning av våra festtraditioner, som berättar vilka vi är och vad vi uppskattar." Boken bygger på ett omfattande traditionsmaterial ur SLS arkiv. ●

Fotografiet av personerna som håller matpaus på åkerkanten i Övermark by 1910 illustrerar väl de äldsta samlingarna som en helhet. Här ses många av de teman som behandlas i det upptecknade materialet: jordbruk, byggnadsskick, klädedräkt, matkultur och arbetsgemenskap. Foto: Alfred Franzén. SLS/Fotografier från österbottniska byar

ARKIVSAMLINGAR BLEV UNESCO-VÄRLDSMINNE

De äldsta folkloristiska, etnografiska och lingvistiska samlingarna i SLS arkiv är nu en del av Unescos Världsmminnesprogram, som skyddar och tillgängliggör det dokumentbaserade och skriftliga kulturarvet i världen. Materialet utgör den största helheten av i Finland upptecknad äldre svenskspråkig tradition och ger en unik inblick i folkkulturen i det

svenska språkområdet. I samlingarna beskrivs den muntliga och den materiella folkkulturen som vid 1800-talets slut var på tillbakagång. Materialet visar att den svenskspråkiga allmogen ägde en motsvarande folkkultur och -diktning som den finska. I helheten ingår också dokumentationer från det estlandssvenska språkområdet.

Materialet består av 544 samlingar från åren 1874–1939 i Traditions- och språksamlingen i SLS arkiv. I dem ingår även Svenska landsmålsföreningens samlingar från åren 1874–1899. Största delen av det folkloristiska materialet har publicerats i *Finlands svenska folkdiktning* och delar av materialet är tillgängligt via söktjänsten Finna. ●

Foto: Stephan Röhl

Peter Lüttge flyttar in i författargården Abrams

Kulturarbetaren och -journalisten Peter Lüttge blir ny boende på författargården Abrams i Andkil i Vörå. För tillfället bor Lüttge i Berlin där han bland annat verkar som litteraturkritiker, kulturskribent och översättare. Tillsammans med sin sambo Dorothee Schulte-Basta vill Lüttge omvandla den österbottniska 1800-talsgården till ett kulturcentrum som enligt devisen "Var och en får komma, alltid" ska bedriva ett aktivt kulturarbete året runt.

Lüttge har tidigare varit kulturredaktör och programledare för Svenska Yle, gjort tv- och radiodokumentärer och arbetat som kritiker inom konst, teater och litteratur. Lüttge har också verkat inom teater, både som författare till pjäser (bland annat *Raksamonologer* som uppfördes på Svenska Teatern 2017) och som regissör på Wasa Teater och Sirius Teatern, som han även var med och grundade. Han anlitats som föredragshållare, pannedeltagare och konferencier.

Lüttge tar över Abrams efter poeten Eva-Stina Byggmästar. Sedan 1992, då Abrams slog upp sina dörrar som författarhem, har sex författare och konstnärer bott på gården. ●

Blå globen-pris till matinnovationer

Miljöpriset Blå globen delades ut för alla första gången den 8 december. Priset på 100 000 euro gick till innovatorerna bakom havreprodukten Nyhtökaura, Maija Itkonen, Reetta Kivelä och Zhong-qing Jiang, och till Leena Saarinen och Tarja Ollila som skapade produkten Härkis av bondböner. Pristagarna belönas för den förändring av konsumentbeteendet som deras innovationer medfört. Blå globen-priset ges för upptäckter inom banbrytande teknologi eller för vetenskaplig forskning som motarbetar den globala miljökrisen. Priset finansieras av Tiina och Antti Herlins stiftelse, Maj och Tor Nesslings stiftelse och SLS, vars bidrag finansieras ur Ingrid, Margit och Henrik Höijers donationsfond II. ●

Fredrik Pacius -priset 2021

Priset tilldelades tonsättaren, författaren och pianisten Eero Hämeenniemi. Hämeenniemi är docent i komposition vid Konstuniversitetets Sibelius-Akademi. Han tilldelades priset på 15 000 euro för sin kreativa, vidsynta, kosmopolitiska och mångsidiga musikerprofil. Prisenämnden konstaterade att Hämeenniemi med utgångspunkt i den västerländska modernismen i sitt tonspråk har integrerat den sydindiska klassiska musikens idiom, både kompositionstekniskt och i samverkan med karnatiska musiker. Fredrik Pacius-priset ur Fredrik Pacius minnesfond vid SLS delas årligen ut till en person som främjar Finlands musikliv i Pacius anda. ●

Projekt om förfalskare, polarisering och barnböcker finansieras med 1,4 miljoner euro

SLS har beviljat tre projekt sammanlagt 1,4 miljoner euro i finansiering. Projektet *Förfalskarna* undersöker den finsk- och svenskspråkiga allmogens färdigheter att skriva svenska i början av 1800-talet genom att analysera förfalskade handlingar som bevarats i hovrätternas arkiv. En grupp statsvetare undersöker samhälllig polariseringen utifrån enkätmaterial i projektet *Ett polariserat samhällsklimat i Svenskfinland?* I det tredje projektet utarbetar en grupp litteraturvetare ett översiktsverk om den svenska barnlitteraturkritiken och -forskningen i Finland 1850–2020. Det första projektet är placerat vid Åbo universitet och de två senare vid Åbo Akademi. Projekttiden är två–fyra år. ●

Pia Forssell i pension

I mer än tjugo år på SLS arbetade Pia Forssell framför allt med textkritisk utgivning, först som utgivare av de sista delarna i J. L. Runebergs Samlade skrifter, och från 2005 som huvudredaktör för Zacharias Topelius Skrifter och utgivare av Topelius prosa. Hon redigerade sällskapetets årsbok HLS 1999–2009 och medverkade i Finlands svenska lit-

teraturhistoria (1999–2000). Hon satt länge i styrelsen för Litteraturbanken.se, i arbetsgruppen för Nordiskt Nätverk för Editionsfilologer och redaktionsrådet för Finska Litteratursällskapetets textkritiska utgivning. Pia Forssell är litteraturvetare och disputerade 2008 i Helsingfors på en avhandling om Runeberg och utgivningshistorien i Finland och Sverige. ●

Foto: privat

BOKÄLSKARNA TILLBAKA I MÄSSVIMLET

Glädjen stod högt i tak när Mässcentret i Helsingfors efter ett års paus återigen kunde slå upp sina dörrar och bjuda den läsande allmänheten på bokmässa i oktober. Besökaraantalet var som väntat betydligt lägre än under toppåren, men de omkring 250 utställarna som deltog var ändå

nöjda över uppslutningen – några gjorde till och med försäljningsrekord. SLS var som vanligt väl representerat med egen monter i den finlandssvenska Bokbyn och bjöd på scensamtal om allt från torghandel och stadsslang till åländskt självstyre. ●

KÄRT ÅTERSEENDE FÖR TOLLANDERPRISTAGARNA

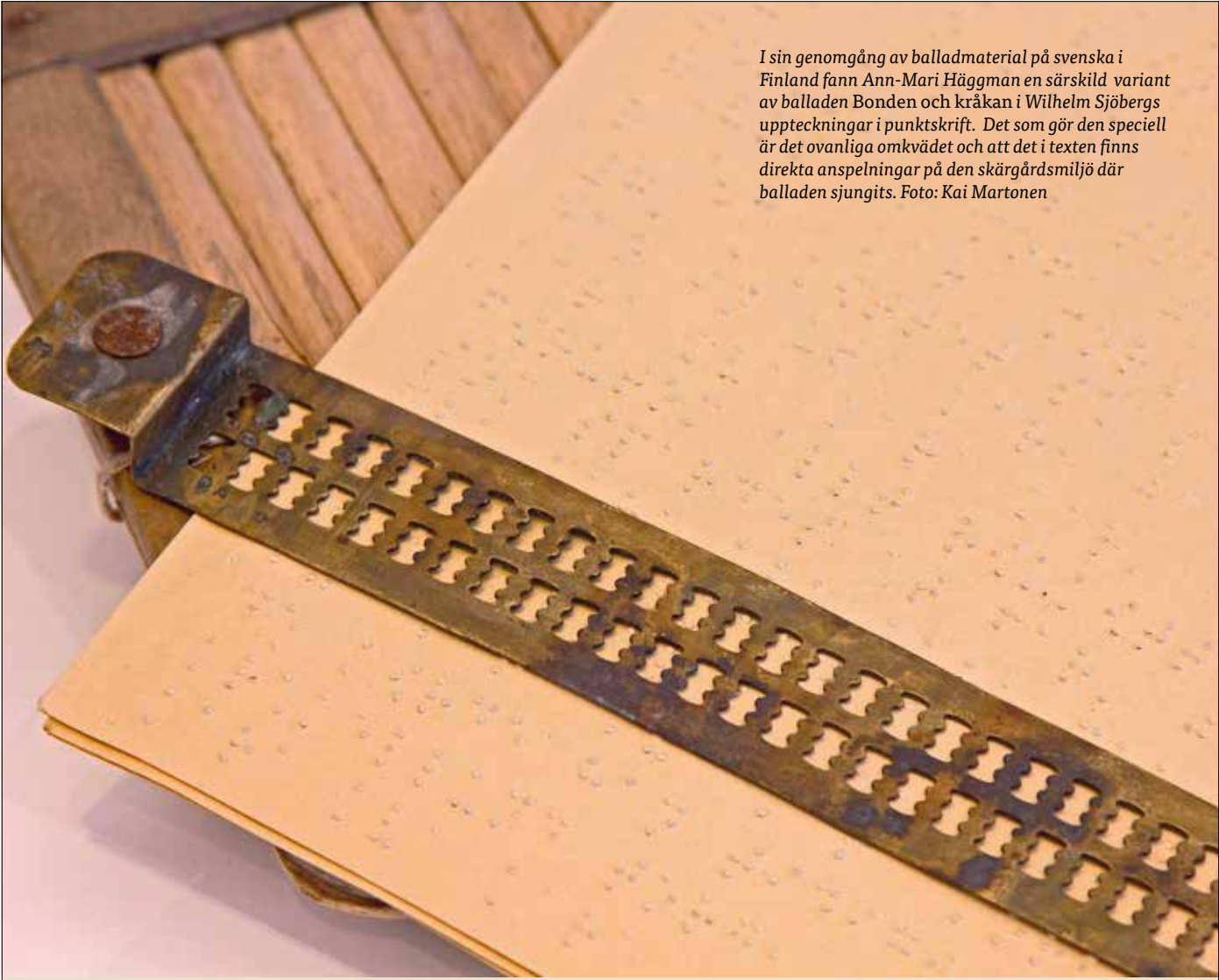
Det var på tiden! SLS årliga lunch för Tollanderpristagarna ställdes in i fjol på grund av coronapandemin, men i höst kunde författarna och forskarna äntligen träffas igen för att utbyta tankar och idéer. Denna gång ordnades lunchen i Borgå, med bland annat besök hemma hos pristagaren Ulla-Lena Lundberg i Diktarhemmet.

På bilden deltagarna i årets lunch, från vänster: Mikael Enckell, Ulla-Lena Lundberg, Johan Bargum, Birgitta Boucht, Ingmar Tollander, Bengt Ahl-

fors, Rainer Knapas, Tuva Korsström, Klaus Törnudd, SLS ordförande Henrik Meinander, Merete Mazzarella och Fredrik Lång. I lunchen deltog även Kjell Westö.

Karl Emil Tollanders pris på 40 000 euro är SLS främsta pris och ett av de största litterära priserna i Norden. Det delas årligen ut den 5 februari för ett skönlitterärt eller vetenskapligt livsverk. Priset delades ut för första gången 1913. ●

I sin genomgång av balladmaterial på svenska i Finland fann Ann-Mari Häggman en särskild variant av balladen Bonden och kråkan i Wilhelm Sjöbergs uppteckningar i punktskrift. Det som gör den speciell är det ovanliga omkvädet och att det i texten finns direkta anspelningar på den skärgårdsmiljö där balladen sjungits. Foto: Kai Martonen

GULDKORN UR ARKIVET

Uppteckningar i punktskrift redo för dechiffrering

I SLS arkiv finns en spännande samling uppteckningar i punktskrift som väntar på att upptäckas av forskare.

Uppteckningarna är gjorda av handelsmannen Wilhelm Sjöberg (1868–1937) i Replot, och donerades till SLS arkiv av hans ättlingar 2008.

Sjöberg började i likhet med sin far Olof Reinhold och bror Hugo på 1890-talet teckna upp folkvisor och sägner som sändes in till SLS. Tillsammans bildar deras bidrag

ett betydande traditionsmaterial i SLS samlingar.

Sjöberg miste synen på 1920-talet, lärde sig punktskrift och efterlämnade 170 sidor uppteckningar i punktskriftssystemet Braille. Texterna är skrivna på återanvända ark av bland annat tryckta noter och tidskriftspärmar. Det är det enda materialet i punktskrift som hittills finns i SLS arkiv.

Med hjälp av Braille-alfabetet har första raden på varje ark kunnat uttydas. Här finns ordspråk, visor, ramsor, namn på djur, hemman och orter, krigsminnen och barndomsminnen samt öknamn, allt med koppling till Replot.

Eftersom materialet är skrivet i punktskrift är hela innehållet ännu inte närmare känt, utan väntar på forskare som kan läsa det och kanske göra nya upptäckter. ●

Pia Uppgård är arkivarie på SLS.

Modernisten Kerstin Söderholm lyfts fram ur skuggan

Kerstin Söderholm (1897–1943) hörde till de finlandssvenska modernisterna, men i kanoniseringen behandlas inte alla modernister lika. Nu ger SLS ut Söderholms dagböcker digitalt i vetenskaplig utgåva. Senare utkommer även hennes brev och litterära manuskript.

Text: Peik Henrichson

UTGIVARE FÖR DAGBÖCKERNA är litteraturvetarna **Elisa Veit** och **Pieter Claes** som tidigare arbetat med utgivningen av **Henry Parlands** skrifter på SLS. Utgåvan av Kerstin Söderholms dagböcker och webbplatsen är resultatet av den första idéävlingen om nya projekt som SLS ordnade 2019, då man beslöt att lyfta fram hennes författarskap.

– Kerstin Söderholm är en bortglömd modernist, säger Claes. Det kan bero på att historien inte alltid kommer ihåg kvinnor så lätt, och inom modernismen har två kvinnor, **Edith Södergran** och **Hagar Olsson**, stått i rampljuset i flera decennier. Man minns betydligt fler män än kvinnor bland modernisterna. Kanoniseringen har helt enkelt glömt bort Söderholm.

Veit tror att också Söderholms formspråk kan ha bidragit till att hon blev mer förbisedd.

– Hon var svårare att inordna i en klar kategori.

Enligt modernisten **Rabbe Enckell** påminner Söderholms bild- och formspråk om Södergran, **Diktonius** och **Björling**. Men hon anknyter också till en äldre generation med förebilder som **Arvid Mörne** och **Jarl Hemmer**.

Foto: Apollo, Helsingfors. Åbo Akademis bildsamlingar (detalj)

”Söderholms avsikt var att dagböckerna skulle publiceras efter hennes död. Hon är medveten om en framtida läsare och visar sin skicklighet som skribent.”

Många av Kerstin Söderholms dagboksanteckningar från slutet av 1920-talet är skrivna i lyrisk form. Foto: Helander. Åbo Akademis bildsamlingar

Jag bär på så mycket övermåttan ljus - o. allt vad jag har sett blir till solsken i min själ. Jag är så full av solsken att jag ville tända allt omkring mig med en vit flammande låga - -

Citat ur *Kerstin Söderholms dagböcker*, januari 1928

- Söderholms lyrik fungerade som en brygga mellan tidigare generationers författare och de mer radikala modernisterna, tillägger Claes. Hon var inte arketyper för en modernist, trots att hon inte heller band sig till specifika konventioner.

Under sin livstid var Kerstin Söderholm ändå en uppskattad lyriker och litteraturkritiker. Hon gav ut sex diktsamlingar och en novellsamling. Postumt utkom hennes dagböcker *Endast med mig själv* 1947-1948.

- Hon var också uppskattad i Sverige, och dagböckerna recenserades i svenska tidningar, säger Veit.

Skrev hela sitt liv

Kerstin Söderholm började föra dagbok redan när hon var nio år gammal, men när dagböckerna publicerades första gången utlämnades barndomstexterna.

- På den tiden ansågs det inte helt seriöst att ge ut texter skrivna av barn, men på den punkten har man börjat tänka om, säger Veit. I den nya vetenskapliga utgåvan ingår barndagböckerna och även dagboksinslag som inte tidigare har getts ut, närmare 2 000 manuskriptsidor sammanlagt.

I dagböckerna möter läsaren en introvert och stundvis ensam författare.

Elisa Veit och Pieter Claes arbetar med den digitala utgåvan av Kerstin Söderholms författarskap.

– Det har varit intressant att se hur Kerstin Söderholm i sina anteckningar gärna framställer sig som ensam, men hennes kontaktnät var vidsträckt, säger Pieter Claes.

Söderholm kom från en högborgerlig bakgrund och hade ett omfattande intellektuellt nätverk, inte minst för att hon på 1930-talet var styrelsemedlem och sekreterare i Finlands svenska författareförening. Där umgicks hon med många av sin tids kända kulturpersoner som **Emil Zilliacus**, Arvid Mörne och framför allt vännerna **Hans Ruin** och **Rolf Lagerborg**.

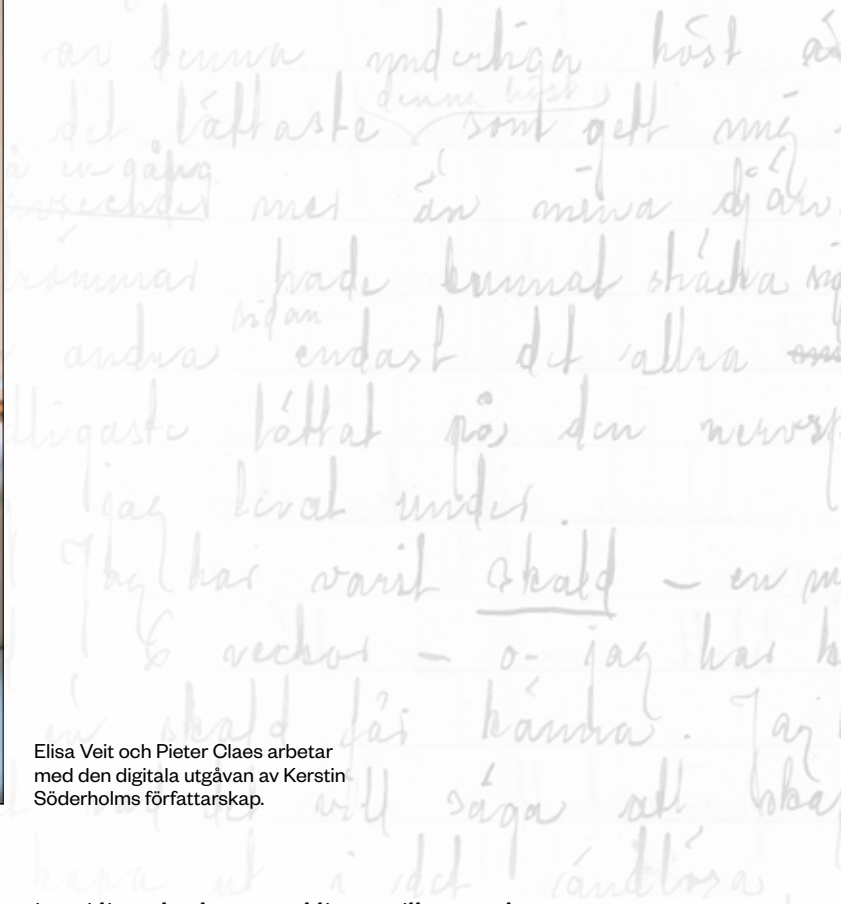
– Den ensamhet som författaren beskriver i dagböckerna är en existentiell ensamhet, tillägger Veit. Ensamheten är också en litterär konstruktion, en form av självframställning, något som **Anna Möller-Sibeli**us också har lyft fram i sin forskning.

– För Söderholm var dagböckerna en studie i själen. Hon undersöker människan och sig själv med hjälp av filosofi och psykologi, menar Claes. Dagböckerna blir ett själsavtryck av författaren.

Intensitet och allvar

– Den som läser Söderholms dagböcker kan förvänta sig olika slags texter, både essäistiska och lyriska, säger Claes. Söderholms avsikt var att dagböckerna skulle publiceras efter hennes död. Hon är medveten om en framtida läsare och visar sin skicklighet som skribent.

– En stor del av materialet är renskrivet och består av månadsöversikter som tydligt har bearbetats av Söderholm, tillägger Veit. I vår utgåva har vi också tagit med mindre finslipade dagboksinslag och även texter som

inte tidigare har kunnat publiceras, till exempel textställen markerade med "förstöres", med lite känsligare innehåll eller personer som Söderholms samtid kunde känna igen.

Författaren **Jonas Ellerström** har skrivit en inledande essä till dagböckerna, "Dagbok och dikt", där han undersöker hur de båda genrererna påverkade varandra.

– Kerstin Söderholm hör till de författare som växer, både som privatperson och författare, ju mer jag läser henne. Hon står lite vid sidan av sin tids modernism och har inte gått att heroisera litteraturhistoriskt, vilket är bra, menar Ellerström.

Söderholm har också lyckats överraska honom.

– Det är hennes intensitet och hennes allvar som efter hand blir allt tydligare och mer respektingivande. Sedan har jag lärt mig att se paralleller mellan dagböckerna och dikterna som är intressanta och snarast ökar min uppskattning av dikterna som litterära konstverk, konstaterar Ellerström. ●

Dagböckerna publiceras på webbplatsen

soderholm.sls.fi

Här finns även arkivmaterial som faksimil samt en författarbiografi av Hedvig Rask.

I det vackra skånska landskapet med gamla bokskogar och hedar har nordiska forskare och opinionsbildare möjlighet till naturupplevelser i samband med sin vistelse på Drakamöllan. Foto: Manne Widung

Två veckor i paradiset

Utveckling, arbetsro och utmärkt mat. Allt detta och mer därtill erbjuds forskare och opinionsbildare genom SLS vistelsestipendium på Drakamöllan – Nordiskt Forum för Kultur och Vetenskap. Den historiska gården på Österlen i Skåne är den perfekta platsen för att samla ny energi.

Text: Sofia Grünwald

INBÄDDAD BLAND SKÅNSKA KULLAR ligger Drakamöllan gårdshotell där Nordiskt Forum för Kultur och Vetenskap ordnas. SLS utlyser två gånger om året vistelsestipendier till Drakamöllan för forskare inom humaniora och samhällsvetenskaper samt opinionsbildare verksamma i Finland.

– Under årens lopp har jag haft besök av många forskare och konstnärer som berättat hur viktig deras vistelse på Drakamöllan varit för deras utveckling, så jag kände att jag ville ge något tillbaka av det gården gett mig genom att skapa Nordiskt Forum. Samarbetet med SLS har varit värdefullt och gav mig modet att satsa fullt ut på forumet, säger **Ingalill Thorsell**, Drakamöllans ägare och initiativtagare till Nordiskt Forum.

SLS vistelsestipendium är för två veckor. Denna höst hade **Kenneth Bamberg**, **Johanna Wassholm**, **Micaela Romantschuk** och **Rafael Donner** turen att få njuta av den härliga miljön på Drakamöllan.

– Inom min bransch är det inte så vanligt med vistelsestipendier. Jag blev jätte tacksam och glad över stipendiet, säger Romantschuk, verksamhetsledare för Förbundet Hem och Skola.

Wassholm, som är forskare i historia, är också glad över möjligheten att bo på Drakamöllan. Hon fick sitt vistelsestipendium redan ifjol men då satte coronapandemin käppar i hjulet.

– Tur att man kunde skjuta fram vistelsen till i år. Det är fint att SLS erbjuder en sån här möjlighet för forskare, säger hon.

Författaren Donner tipsades om stipendiet av sin mamma **Bitte Westerlund**, som vistades på Drakamöllan för två år

sedan. Fotokonstnären Bamberg fick veta om Drakamöllan via SLS nyhetsbrev.

– Jag har aldrig varit i Skåne och bilderna från Drakamöllan var helt otroliga så jag bestämde mig för att söka hit, säger Bamberg.

Kunskap i historisk miljö

Ingalill Thorsell kom till Drakamöllan för 25 år sedan då hon ville slå sig till ro efter ett kringflackande liv.

– Jag sökte efter en plats som var präglad av historia och som var oförvanskad av tiden, det hittade jag på Drakamöllan.

Drakamöllan är en skånegård med anor från 1600-talet och är omgiven av ett naturreservat med olika vandringsleder.

– Det här är det vackraste stället på jorden. Det ser ut som ett sagolandskap, och man kan riktigt känna historiens vingslag i väggarna. När jag öppnar gardinerna på morgonen och ser hästarna springa omkring på heden utanför måste jag nästan nypa mig, säger Romantschuk.

Syftet med Nordiskt Forum för Kultur och Vetenskap är att ge forskare, konstnärer, författare och opinionsbildare från Norden möjlighet att träffas och en chans

att fokusera på sitt arbete, samla energi och nätverka.

– Det blir en helt annan typ av diskussioner när man talar med människor som är insatta i olika ämnen. Man får mångsidiga inblickar i allt möjligt, det är uppfriskande för hjärnan, säger Wassholm.

En viktig del av Nordiskt Forum är också att man ska få koppla bort vardagens brus.

– Tempot i dagens samhälle är väldigt hektiskt, så möjligheten att vara i tysthet i en vacker miljö är väldigt lyxigt, säger Wassholm.

Varierande projekt

Under vistelsen arbetar de fyra SLS-stipendiaterna med sina respektive projekt. Bamberg väljer ut och redigerar bilder till sin kommande fotoutställning.

– Jag hoppas givetvis också på att få tid att fotografera medan jag är här, säger han.

Rafael Donner arbetar med nästa bok.

– Jag skriver på en roman som jag de senaste åren inte alls hunnit jobba med så det är skönt att nu äntligen ha tid och möjlighet till det, säger han.

Wassholm översätter några vetenskapliga artiklar vilket kräver fokus och arbetsro, och därmed är en

Höstens SLS-stipendiater var (fr.v.) Rafael Donner, Kenneth Bamberg, Johanna Wassholm och Micaela Romantschuk. Foto: Manne Widung

perfekt syssla på ett ställe som Drakamöllan. Romantschuk har tagit sig tid att läsa sånt som vuxit på hög.

– De två senaste åren har varit ganska hektiska och det har funnits allt mindre tid för mig att sätta mig in i forskning och litteratur. Ändå måste jag ofta uttala mig i media om aktuella ämnen inom min bransch. Jag kände att jag nu behövde lugn och tid att reflektera över vad som är essensen i mitt jobb, säger Romantschuk.

Bokskogar och cykelutfärder

Förutom att arbeta har de alla fyra som mål att på olika sätt bekanta sig med omgivningen och naturen under vistelsen.

– Då jag en gång är i denna härliga miljö försöker jag passa på att vandra och åka runt. Jag har hyrt bil så jag kan åka ut till havet och andra fina platser som ligger bara cirka 20 minuters bilfärd härifrån, säger Wassholm.

– Jag är väldigt intresserad av träd och en orsak till att jag ville komma till Drakamöllan var bokskogarna som finns här. Bokträd har intressanta egenskaper, vilket jag kanske kommer att inkorporera i min bok, säger Donner.

På gården finns hundar som hotellgästerna kan gå ut och promenera med. Eller så kan man göra som Bamberg och låna en cykel för att ta sig runt i omgivningen.

– Jag bor i Helsingfors centrum, så det är värdefullt att få komma till en plats som denna. För mig handlar vistelsen mycket om att upptäcka och få nya intryck, säger han.

För Romantschuk är vistelsen en riktig retreat.

– Ta hand om både kropp och själ samt lära känna nya människor, det är min mission under de här veckorna, säger hon.

Ett stipendium för forskare och opinionsbildare

SLS utlyser två gånger om året stipendier för två veckors vistelser på Drakamöllan. Stipendierna kan sökas av erfarna forskare inom humaniora och samhällsvetenskaper, och av opinionsbildare (författare, journalister, konstnärer, samhällspåverkare etc.). Stipendiemottagarna ska vara verksamma i Finland. Ett stipendium inkluderar helpension i enkelrum och tillgång till en separat arbetsplats. Därtill ges ett stipendium för resekostnader. Mer info om stipendiet finns på sls.fi.

”Det här är det vackraste stället på jorden. Det ser ut som ett sagolandskap, och man kan riktigt känna historiens vingslag i väggarna. När jag öppnar gardinerna på morgonen och ser hästarna springa omkring på heden utanför måste jag nästan nypa mig.”

Lyxiga matupplevelser

Drakamöllan är känd för sitt kök och Thorsell har gett ut fem kokböcker på Drakamöllans förlag. Drakamöllan har ingen öppen restaurangverksamhet, utan endast de övernattande gästerna får njuta av maten på gården.

– Maten här är fantastisk god och lyxig. Det är tur att jag är rätt aktiv, annars hade jag lätt gått upp flera kilo, säger Bamberg. ●

Gården Drakamöllan med anor från 1600-talet. Foto: Manne Widung

A man with grey hair and glasses, wearing a dark blue suit, light blue shirt, and a patterned tie, is seated at a wooden table. He is looking off to the side with a thoughtful expression. His hands are clasped on the table. In the background, a bronze bust of a man is visible on a pedestal, and the setting appears to be a library or a formal office with bookshelves.

TÄNK STÖRRE,

SLS förvaltar en förmögenhet på över två miljarder euro – men hur ska pengarna användas så att de faktiskt ger resultat? Ole Johansson och Johan Aalto, tidigare och nuvarande skattmästare för litteratursällskapet, menar att det är dags att stiga ut ur den finlandssvenska bubblan för att åstadkomma förändring.

Text: Marika Mäklin

AGERA SNABBARE

Ole Johansson (t.v.) och Johan Aalto anser att SLS har musklerna för att påverka både nationellt och nordiskt.

SKATTMÄSTARROLLEN ÄR UNIK INOM SLS. Som ordförande för finansrådet ansvarar skattmästaren för att förvalta förmögenheten, men är även medlem av SLS vetenskapliga råd och sitter därmed med och beslutar om bidragsutdelningen och verksamheten.

De övriga elva medlemmarna i vetenskapliga rådet är forskare, så skattmästaren med sin affärsbakgrund brukar vara något av en särling i gruppen.

– Skattmästaren måste kanske mer än någon annan förtroendevald inom SLS tänka på helheten, säger advokaten **Johan Aalto**, som tillträdde som ny skattmästare i april.

– Man är en brobyggare mellan finanssektorn och det akademiska, och behöver förstå de två, lite skilda världarna.

– Sa du *lite* skilda världar? skrattar **Ole Johansson**, bergsråd och pensionerad företagsledare med en lång karriär inom industrin bakom sig. Johansson var skattmästare fram till april 2021 och hann i tre års tid navigera mellan ekonomer och jurister å ena sidan

”Jag tycker inte det finns någon annan aktör i Finland som har musklerna att påverka det svenska språkets ställning i det här landet i samma utsträckning som SLS. Därför är det sällskapets plikt att jobba för att göra den finlandssvenska kulturen intressant för alla finländare.”

Ole Johansson

och humanister och samhällsvetare å andra sidan. Han deltog aktivt i arbetet med att ta fram SLS nya vision i våras, en process som engagerade flera förtroendevalda och hela den operativa ledningen.

Medan sällskapets uppdrag – att samla in, bearbeta och sprida kunskap om den svenska kulturen i Finland – varit oförändrat sedan grundandet 1885, lever visionen i tiden och förnyas regelbundet. Visionen för 2025 är att SLS ska vara ”en dynamisk aktör och eftertraktad samarbetspart, som både nationellt och nordiskt lyfter den samhälleliga betydelsen av det svenska språket och kulturarvet i dagens Finland”.

Det är denna vision som Aalto och Johansson träffas för att diskutera. För om det är svårt att producera en ambitiös, inspirerande och tydlig vision, är det ännu svårare att förverkliga den. Särskilt då den tangerar så stora frågor som livskraften i ett språk och en kultur.

Det krävs givetvis resurser, men också en klar strategi för användningen av pengarna. Som tidigare och nuvarande skattmästare har Johansson och Aalto perspektiv på både och.

Att sälja in det finlandssvenska

– Jag vill betona orden ”nationellt”, och ”samhällelig betydelse” i visionen, inleder Ole Johansson.

– Jag tycker inte det finns någon annan aktör i Finland som har musklerna att påverka det svenska språkets ställning i det här landet i samma utsträckning som SLS. Därför är det sällskapets plikt att jobba för att göra den finlandssvenska kulturen intressant för alla finländare. Det svenska språkets fortlevnad är beroende av majoritetens goda vilja och då ska SLS hitta formerna som gör svenskan attraktiv för den.

Johan Aalto ger för sin del ett konkret exempel på vad som händer när man inte är tillräckligt mån om att göra svenskan lockande:

– Jag talar om svenskundervisningen i finska skolor. Tyvärr får man nog säga att den på det hela taget är ett misslyckande. Det är ett enormt problem att så många finskspråkiga som läst skolsvenska i flera år inte vågar tala svenska. Här kunde SLS verkligen vara till nytta – kanske genom att finansiera forskning kring varför det gått som det gått.

Snabba ryck

Johansson och Aalto betonar båda vikten av att våga röra sig utanför stiftelsernas traditionella bidragsgivarroll, ifall man verkligen ska lyckas bilda opinion kring den finlandssvenska kulturens samhällsnytta.

– För mig är det viktigt att SLS är en självständig aktör och inte enbart en passiv utdelare av bidrag, menar Johansson.

Aalto vill ytterligare betona vikten av att reagera snabbt:

”Det är ett enormt problem att så många finskspråkiga som läst skolsvenska i flera år inte vågar tala svenska. Här kunde SLS verkligen vara till nytta – kanske genom att finansiera forskning kring varför det gått som det gått.”

Johan Aalto

– Ett exempel på reaktionsförmåga var vår aktivitet i våras när professuren i nordisk litteratur vid Helsingfors universitet såg ut att vara hotad. Den gången jobbade vi i kulisserna och slutresultatet blev det vi önskade (professuren behålls, red.anm.). Jag vill inte säga att det var enbart vår förtjänst att det blev så, men det var ett bra sätt att jobba på.

Aalto och Johansson lyfter även fram forskningsprogrammet *Framtida utmaningar i Norden*, som SLS finansierar tillsammans med fem andra finländska och svenska stiftelser och fonder. Programmet, som går på över tio miljoner euro, stöder uttryckligen forskning kring aktuella samhällsutmaningar.

– Forskningsprogrammet stöder visionen också så till vida, att SLS samarbetar med en mängd andra aktörer. Samarbeten är mycket viktiga för att uppnå en tyngd även utanför Svenskfinland, säger Johansson.

– Det finns de facto rätt mycket stiftelsekapital i Norden som inte alltid hittar objekt att finansiera. SLS kan bli den aktör som sammanför finansärer med intressant, aktuell forskning i behov av pengar, tillägger Aalto.

Förtroendekapital

Pengar, ja. De nämns ofrånkomligen då två skattmästare sitter i rummet. SLS förvaltar mycket kapital även i stiftelsemått mätt, och Ole Johansson och Johan Aalto är medvetna om vilket ansvar det innebär.

– Förmögenhetsförvaltningen måste följa med sin tid. Det som var bra, förtroendeingivande förvaltning för tio år sedan räcker inte längre. Kraven på ansvarsfulla investeringar ökar hela tiden, och det är mycket bra. Att beakta miljö, hållbarhet och jämställdhetsfrågor är helt enkelt en naturlig del av modern förvaltning, säger Aalto.

SLS jobbar i dag aktivt med att öka investeringarnas ansvarsfullhet. Det senaste steget togs i september då sällskapet som den första bland finländska allmännyttiga stiftelser och fonder undertecknade de internationella principerna för ansvarsfulla placeringar, PRI. Jobbet är ändå långt ifrån gjort, påminner Ole Johansson.

– SLS transparens kring förvaltningen håller en mycket hög nivå, där kan sällskapet mäta sig med vem som helst. Men man behöver ständigt utvecklas och bli ännu bättre för att förtjäna donatorernas förtroende.

Förtroende är nyckelordet som både Johansson och Aalto hela tiden återkommer till. För att kunna påverka både nationellt och nordiskt, som visionen kräver, behöver SLS visa att det går att lita på både förvaltningen, utdelningen och verksamheten.

– Utöver transparens måste vi lägga ännu mer fokus på jävsproblematik, valberedning och andra förtroende-frågor, säger Aalto.

– Runtom i Svenskfinland har jag hört kommentarer om att vår minoritet är så liten att jävsregler inte gäller oss. Då vet jag faktiskt inte vad jag ska svara! Människor förstår inte alltid hur allvarliga jävsfrågor är – att jäv är en form av korruption. Ändå handlar jävsproblematiken oftast bara om att man ska tänka efter och flagga upp för eventuella problem innan man fattar beslut. Det är inte svårare än så, säger Aalto, och tillägger:

– För tillfället jobbar vi på SLS med att förtydliga våra jävsregler ytterligare. Vi får aldrig bli för bekväma. ●

Marika Mäklin är kommunikationschef på SLS.

Lagman **JOHAN AALTO** är advokat och delägare i Hannes Snellman Advokatbyrå. Han är specialiserad på företagsförvärv och fusioner samt kapitalmarknadstransaktioner.

Bergsrådet **OLE JOHANSSON** har under sin karriär verkat bland annat som koncernchef för Wärtsilä, styrelseordförande för företagen Outokumpu och eQ samt ordförande för arbetsgivarorganisationen Finlands Näringsliv EK.

SLS SKATTMÄSTARE väljs för tre år i taget. Skattmästaren är medlem i vetenskapliga rådet och leder finansrådet.

Medlemmarna i Ostrobothnia Jazz Sextet är (fr.v.) Peter Nordwall (saxofoner, klarinetter, flöjter), Stefan Brokvist (trummor), Rickard Slotte (trumpet, flygelhorn), Marcus Söderström (bas), Mikael Långbacka (trombon) och Ralf Nyqvist (flygel, elpiano). Foto: Mika Tervaskangas

FOLKMUSIK I NYGAMMAL TAPPNING

Två nya SLS-skivor ger gammal folkmusik nytt liv. Ostrobothnia Jazz Sextet har gjort jazz av gamla folkmelodier och den västnyländska gruppen Röttren har dykt ner i mästerspelmannen Erik Dannbergs notsamlingar.

Text: Michaela von Kügelgen

På Ostrobothnia Jazz Sextets skiva *De bergtagna* hörs flera inspelningar ur SLS arkiv, bland annat ett par trallar av Agda Nyberg som spelades in av Bo Lönnqvist och Sinikka Segerståhl under en fältinsamling i Tenala 1968. Foto: Bo Lönnqvist. SLS/Folkvisor och folkmusik från Tenala

I den västnyländska folkmusikgruppen Röttren ingår (fr.v.) Ingolf Backman (dragspel, bas), Linnea Holmberg (fiol, mandolin), Marina Aspelin (fiol, mandolin), Anders Holmberg (dragspel) och Tommi Pietiläinen (gitar, mandolin, oktavmandolin). De har döpt sin nya skiva till *Rotlåtar*. Foto: Eva-Maria Falck

Musikmaterial i SLS arkiv

I SLS arkiv finns tusentals uppteckningar av låtar och visor, hundratals fältinspelningar, tiotusentals fotografier och en del filmer. I samlingarna finns också vishäften och notsamlingar av olika ålder. Musikmaterial finns både i samlingarna i Helsingfors och i Vasa. Kataloguppgifter och en del av det digitaliserade materialet finns på söktjänsten Finna, på sls.finna.fi.

LINNEA HOLMBERG från folkmusikgruppen Röttren har ofta spelat tillsammans med mäs- terspelmannen **Erik Dannberg** och kände därför till hans stora notsamlingar, men blev ändå överraskad när hon besökte honom i Hangö.

– Det blev en ögonöppnare att se hur mycket gamla noter han har renskrivit. Han har arrangerat låtar från Hangö till Sjundeå och det fanns många melodier jag aldrig tidigare hört trots att jag spelat folkmusik i 35 år, berättar Holmberg.

Röttren-projektet hade grott i tankarna en längre tid och efter besöket hos Dannberg insåg Linnea Holmberg att hon ville lyfta fram den äldre lokala musiktraditionen för att den inte ska glömmas bort. Största delen av materialet ingår i SLS bokserie *Finlands svenska folkdiktning* i delen med folkdansmusik.

Dannberg har också arrangerat melodier som ingår i regionala handskrivna spelmansnothäften som han bevarat. Röttren använder sig på skivan av hans arrangemang på melodierna – variationen kommer av instrumenten.

– Vårt mål är att ge en så sanningsenlig bild som möjligt av hur musiken låtit. Visst kan man improvisera, men inte så att man inte känner igen originalet.

Jazziga skärgårdstoner

För Ostrobothnia Jazz Sextet har de gamla folkmelodierna varit en inspirationskälla för eget nytt material.

– Vi har försökt vara trogna, melodierna ska kännas igen, men allt är inbäddat i den stil vi representerar. Att blanda olika stilar är en del av jazzmusikernas dna, berättar **Ralf Nyqvist** som skrivit arrangemangen för den nya skivan *De bergtagna*.

Jazzbandet hade redan tidigare umgåtts med tanken på en liveinspelad skiva men på grund av coronapandemin blev de planerade spelningarna inställda.

– Då hittade vi i stället möjligheten att samarbeta med SLS och få ta del av deras kunskap. Det gjorde skivan frodigare och vi kom åt material som var svårare att hitta. Vi kunde gräva djupare och ta tillvara sådant som folk inte känner till.

Alla låtar på skivan anknyter till det övergripande temat hav, kust och ölandskap. Materialet hittades i arkivsamlingar och skolböcker.

– Vi har också med melodier som inte direkt anknyter till temat men som har upptecknats i Kristinestad eller Lappfjärd som ligger vid kusten, förklarar Nyqvist.

Liveinspelningar för äkta känsla

Båda skivorna har spelats in live. Folkmusikgruppen Röttren hyrde en stuga och spelade in under en helg.

– Alla instrument hörs där och då. Om någon spelade tokigt spelade vi om hela melodin. Ibland fick vi stänga av kylskåpet om det brummade för mycket eller vänta på att en båt kört förbi, berättar Linnea Holmberg.

För henne var det viktigt att inte göra en klassisk studioinspelning där man senare till exempel kan höja och sänka toner.

– Vi är inga proffsmusiker och jag vill inte att de som kommer på våra konserter ska uppleva att vi är sämre live än vad vi är på skivan. Det är sanningen som gäller.

För Ostrobothnia Jazz Sextet var en liveinspelning också självklar.

– Så gör man när man spelar in en traditionell jazzskiva. Men vissa saker har vi dubblerat och spelat på i efterhand, berättar Ralf Nyqvist.

Med skivan vill sextetten skapa ytterligare ett lager i Finlands musikhistoria.

– Vi använder egna titlar på låtarna för att visa att det är vår musik, men det finns bra förklaringar i texthäftet som berättar om ursprunget.

”Att blanda olika stilar är en del av jazzmusikernas dna.”

Detektivarbete kring upphovsrätt

Eftersom båda musikgrupperna använder sig av existerande material har de hjälpt SLS att reda ut upphovsrätterna.

– Vi bestämde i ett rätt sent skede att vi vill använda arkivinspelningar som en del av arrangemangen och fick hjälp av SLS med det. Men vi borde tidigare ha insett vad vi ville använda så att vi i ett tidigt skede kunde ha frågat om tillstånd av ättlingarna till upphovsmakarna, säger Nyqvist.

För Röttren var det inga problem att få tillstånd att använda Erik Dannbergs arrangemang, men det har utförts en hel del detektivarbete för att hitta arvingarna till upphovsmännen bakom melodierna.

Själva urvalet var också utmanande. Holmberg spelade igenom över 500 melodier tre gånger och plockade ut cirka 100 som hon spelade ytterligare.

– Sedan skalade jag ner antalet till ungefär 50 melodier som gruppen fick ta del av. Vi valde de vi tyckte att skulle bli bra för ett så brett urval som möjligt.

Holmberg har också en viktig hälsning till alla.

– Ta tillvara den musik som finns, släng inte gamla nothäften utan hör dig för vad du kan göra med dem. ●

Magisk folkmedicin

Hemlig kunskap nu som fritt kulturarv på webben

En kulturskatt har öppnats på söktjänsten Finna. Albumet "Magisk folkmedicin" består av drygt 1 800 sidor uppteckningar och över 60 bilder, fria att använda. Ur ett skandinaviskt perspektiv är materialet unikt och hör till den helhet av SLS-samlingar som upptagits bland Unescos nationella världsminnen.

Text: Marika Rosenström

FOLKLIKT BOTANDE av sjukdom med hjälp av formler och ritualer levde kvar i delar av det svenska Finland ännu på 1910-talet. Traditionen väckte folklivsforskarnas intresse och **Valter W. Forsblom** (1888–1960) var den som främst samlade in magisk folkmedicin för SLS. Mellan 1913 och 1917 reste han runt i svenska Österbotten där han tecknade upp trollformler, beskrev och fotograferade botandet. Resultatet blev fem olika samlingar som nu publicerats på sls.finna.fi.

Dyra ord och suggestiva bilder

Folkloristen **Carola Ekrem** och religionshistorikern **Catharina Raudvere**, båda experter på Forsbloms insamling, anser att hans material är enastående. Den folkloristiska kommittén inom SLS på 1910-talet var också imponerad av Forsbloms noggranna arbete. Han insåg att formlerna och de praktiska bruken vid botandet hörde ihop och ville därför teckna upp både *de dyra orden* och beskriva hur *omlagningarna* gick till. Tio år efter sina insamlingsfärder redigerade han volymen *Magisk folkmedicin* för storverket *Finlands svenska folkdiktning* som gavs ut av SLS. Forsbloms eget material och klassificeringen enligt olika sjukdomar och symtom styr hela upplägget. Det är lättare att ta till sig botemetoderna i redigerad form än i Forsbloms handskrivna uppteckningar. För forskare ger det digitaliserade originalmaterialet ändå nya möjligheter och de unika bilderna kompletterar de skriftliga källorna.

Materialet ger en fascinerande bild av hur man i det tidiga 1900-talets agrara samhälle kunde tolka och tackla motgång och sjukdom. Den etablerade läkarvetenskapen var ännu inte utbredd och de få läkare som fanns misstroddes av folket. Kyrkan och skolan motarbetade all slags vidskepelse, men särskilt äldre personer hade stor respekt för de kloka gummorna och

Knarrin hugges bort, Malax 1915. "Gubben högg med en yxa tre gånger över armen. För varje gång måste man fråga: 'Va hugges du?' Gubben svarade: 'Jag hugges bort knarrin.' Tredje gången högg han av halmstrået." Då omlagaren använde en huggkubbe sa han: "Jag hugges *knarrin* ur leden och i veden." Foto: Valter W. Forsblom

gubbarna. De besatt en nedärvd hemlig kunskap som de ogärna yppade för främlingar.

Att återställa ordningen

För Forsblom gällde det att få botarnas, *omlagarnas*, förtroende. Han blev ibland tvungen att medvetet tala nedlåtande om läkarvetenskapen och använde sig av små mutor som kaffe och tobak. Trots att kyrkan ville utrota de hedniska formlerna och ritualerna upplevde omlagarna inte sig själva som syndare. De ville enbart tjäna det goda och med omlagning återställa den naturliga ordningen. Däremot uppfattades det som en stor synd att med hjälp av trolleri fästa sjukdom och olycka på en annan person eller någon annans boskap.

Botandet handlade om att förstå sig på orsak, verkan och motverkan – att kunna identifiera och benämna det onda var en viktig del av helandet. Omlagaren måste först ta reda på om sjukdomen härstammade från jorden, vattnet eller vädret genom att "*skåda i brännvine*", *stöpa i tenn* eller *slå harpa*. Sjukdomen uppfattades ofta som ett intrång i kroppen av ett objekt utifrån, ett *trollskott* eller "*floijest*". Ibland var orsaken att man hade vistats på fel plats eller att sjukdomen hade förts över av en person med det *onda ögat*, men lika ofta var den skyldiga ett övernaturligt väsen: en *rådare*, ett *troll*, *tomten* eller *maran*.

De folkliga sjukdomsbenämningar som förekommer i uppteckningarna är många, bland annat *knarrin* (ledbesvär), *kveison* (ros), *fassna* (hudsjukdom), *ris* eller *kråse* (rakitis), *fallsjuka* (epilepsi) och *drygt* (hemlängtan). *Likfassna* var en svårdefinierad sjukdom, men en av de allvarligaste som förorsakades av de döda, "*döfoltje*".

Hedniskt och kristet

Omlagarna använde sig av både förkristna begrepp och uttryck hämtade ur kyrkans läror. Vanligt är att formulerna avslutas med orden "i namn Faders, Sons och den helige Andes". Vissa formler är nonsensramsor, med inslag av missuppfattade ord på latin eller finska, såsom följande formel mot *likfassna*:

*Antibinius / Slibbinus / Slabbinus /
Ratibiels / Rubiels / Kalk on pois*

Omlagaren måste mumla formeln mellan sammanbitna tänder för att ingen utomstående skulle höra de *dyra orden*, annars förlorade de sin kraft. Beröringen, särskilt av omlagarens vänstra *namnlösfinger* (ringfinger), kompletterade formeln och överförde den helande kraften. I kombination med läsningen kunde det onda fördrivas genom att symboliskt bindas, sättas, knyts, räknas, lyftas, skäras eller huggas bort.

Botaren använde sig av olika magiska hjälpmedel. Talen tre och nio förekom ofta, liksom motsols, bakfram, vänster och norr. Ritualen skulle helst ske då månen var i nedan, gärna en torsdag och man fick inte prata eller se sig om. Allt som anknöt till döden eller kyrkan ansågs särskilt verksamt, såsom likdelar, kyrkdörren, vigvatten och korstecken. Vissa omlagningar krävde hjälpmedel som smordes på eller intogs av den sjuka. Brännvin, stål, ädla metaller, menstruationsblod, saliv, exkrementer, salt, tjära, ister, ormar och spindlar – listan över hjälpmedel med starkt symboliskt värde kan göras lång.

Det är en mångfasetterad magisk värld som öppnar sig i Valter W. Forsbloms material på Finna. Forsblom upplevde själv att han räddade de gamla traditionerna från den hotande moderniteten och kyrkan. Det hade säkert glatt honom att hans ansträngningar nu får den uppmärksamhet de förtjänar. ●

Marika Rosenström är arkivarie på SLS.

Samlingar med folkmedicin av Valter W. Forsblom i SLS arkiv: Sjukdomsbesvärjelser och omlagelser från Syd-Österbotten I–V, 1913–1917

Valter W. Forsblom intervjuar botaren Lovisa Törndal, "Lurkun", i Kimo, Oravais 1916. Den kända omlagarskan hade "gett sig fan på att aldrig meddela sin konst åt någon av dessa många som söka lista den ur henne", men Forsblom lyckades övertala henne och avslutningsvis ville "Lurkun" att de skulle fotograferas tillsammans. Fotograf okänd.

”Botandet handlade om att förstå sig på orsak, verkan och motverkan – att kunna identifiera och benämna det onda var en viktig del av helandet.”

Ett barn träds för kråsa, Petalax 1915. Pojken dras tre gånger motsols genom hästrankorna, som har burits av en häst som kört lik till kyrkogården. Att dra den sjuka genom olika slags håll som rankor, gluggar eller hopvuxna träd ansågs kunna ge ny livskraft. Frågan "Va träder du före?" besvaras med: "Ja träder för ris å krås." Foto: Valter W. Forsblom

Omlagerskan Kajas Ann "lagar om" för skogsrådet, Terjärv 1917. I famnen håller hon ett pentagram i en ring. Vid sidan av formler och ritualer användes olika symboliska hjälpmedel för bot och skydd mot övernaturliga väsen. Somliga hade ett förkristet ursprung, medan andra lånats från kyrkans sfär. Foto: Valter W. Forsblom

Omlagaren Alexander Hästbacka skjuter för "floijest", Nedervetil 1917. När ett husdjur drabbats av sjukdom trodde man ofta att det var en avundsjuk granne som fäst sjukkan på djuret. Sjukdomen kom flygande som en projektil genom luften och kunde således också skjutas bort symboliskt. Foto: Valter W. Forsblom

Arthur Thesleff som ung.
Fotografierna i denna
artikel ingår i Släkten
Thesleffs/Theslöfs arkiv
som innehåller brev, hand-
lingar, tryckalster och tid-
ningsurklipp med anknyt-
ning till några medlemmar
av släkten.

Arthur Thesleff

*Utopist och
utforskare*

I arkivens värld får man ibland erfara att verkligheten överträffar fiktionen. Få levnadsöden kan mäta sig med den säregne Arthur Thesleffs (1871–1920). I år är det 150 år sedan han föddes.

Text: Nelly Laitinen

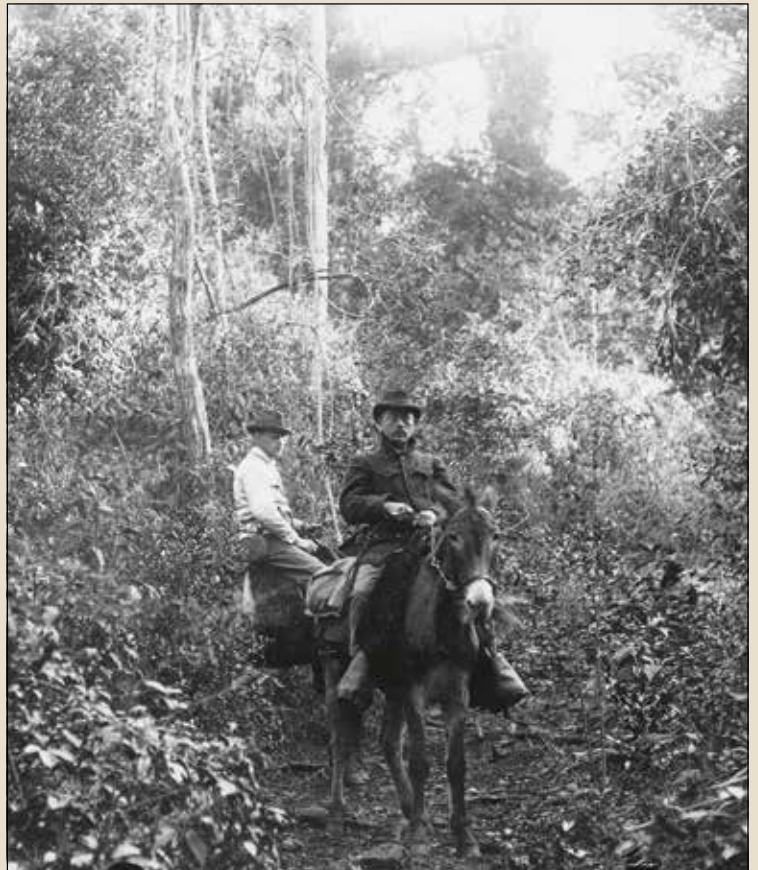
ARTHUR THESLEFF växte upp på familjegodset Liimatta utanför Viborg. Efter studentexamen började han studera naturvetenskaper vid universitetet i Helsingfors. Den lovande vetenskapliga karriären som mykolog fick dock ge vika för ett starkare intresse för den romska kulturen och språket. Under sju års tid följde Thesleff olika romska sällskap i Finland, Europa, Nordafrika och Ryssland. Han klädde sig som en vagabond och levde anspråkslöst tillsammans med romerna medan han dokumenterade deras liv. Thesleffs verk *Wörterbuch des Dialekts der finnländischen Zigeuner* utkom 1901. Följande år gifte han sig med **Bertha Järnefelt**. Paret övertog Liimatta gård, men flyttade efter ett par år till Stockholm.

Colonia Finlandesa

På grund av politiska oroligheter i Finland ville en grupp finländare grunda en koloni i Argentina omkring 1904. Tillsammans med några andra åkte Thesleff i väg för att utforska det område i Patagonien som den argentinska regeringen hade erbjudit dem. Området visade sig dock vara för kallt för odlingsändamål och en bättre plats hittades i regionen Misiones, nära gränsen till Paraguay.

Colonia Finlandesa grundades 1906 i Misiones med Thesleff som administratör. De första emigranterna stötte genast på svårigheter. Urskogen var oframkomlig och i det primitiva tältlägret blev emigranterna erbjudna avlönat tungt röjningsarbete. De som hade drömt om en egen jordlott eller ett husbygge blev besvikna. Lägerlivet motsvarade inte förväntningarna och det blev

Arthur Thesleff i Argentina 1906. Han vantrivdes både bland landsmännen i kolonin och bland argentinarna. "Detta land passar för sluskar och banditer", skrev han i ett brev till hustrun Bertha i januari 1910.

”Thesleffs ’ungkarlshem’ i Stockholm blev en säregen samlingsplats, ’ett mellanting af antikvitetsbod och naturaliekabinett.’”

Bertha Thesleff (f. Järnefelt) med sonen Carl Fredrik, sju månader, fotograferade i Stockholm. Foto: Herm. Hamnqvists fotografi-atelier

Romsk familj i Siebenbürgen, Transsylvanien. Thesleff var president för The Gypsy Lore Society 1911–1913. Han hade stora visioner om att utveckla sällskapet till ett globalt centrum för romsk kultur. Största delen av hans romska bildsamling finns på Kungliga biblioteket i Stockholm.

bråk om de kommande lotterna. Många återvände till hemlandet inom kort.

Thesleff fick kämpa med myndigheter och ekonomi, och utsattes för krav och klagomål från olika håll. Kolonin ansågs vara olönsam, och i januari 1909 drog den argentinska regeringen in hans befattning som avlönad administratör. Thesleff vantrivdes i Argentina och han ogillade både sina landsmän och argentinarna. I slutet av mars 1910 återvände han till Europa medan hustrun blev kvar.

”Ungkarlsliv”

Thesleffs ”ungkarlshem” i Stockholm blev en säregen samlingsplats, ”ett mellanting af antikvitetsbod och naturaliekabinett”, som **Rolf Lagerborg** beskriver det i artikeln ”Arthur Thesleff. Några minnen till hans halfsekeldag I–III” i *Finsk Tidskrift* 1921. Från taket hängde betar och ben, väggarna pryddes av knivar och i kakelugnsmischen grnade en dödskalle. Där fanns relikier från pyramiderna, sällsynta

böcker, meteorsten, fossila kräftdjur med mera. I Stockholm fördjupade sig Thesleff i den undre världens språkbruk. Resultatet blev ordboken *Stockholms förbrytarspråk och lägre slang 1910–1912* från 1912. Vid det här laget var han hårt skuldsatt och hade en vacklande hälsa.

I juni 1919, efter åtta års tystnad, återupptog Thesleff kontakten med hustrun Bertha. Tanken var att han skulle återvända till Buenos Aires. En insamling startades för att möjliggöra hans resa. Ett år senare hade han en biljett till en ångbåt som skulle avgå strax före jul, men det blev ingen resa. Thesleff drabbades av hjärtslag och blev förlamad i ena armen. I närvaro av en tjänsteflicka – som inte förstod vad som skedde – tömde han en flaska cyankalium och avled, 49 år gammal. Thesleff jordfästes i Stockholm på julafton 1920, bredvid sin lille son Carl Fredrik, som blev bara ett år gammal. ●

Nelly Laitinen är förste arkivarie på SLS.

Moira von Wright

Mångvetenskapen som kraftkälla

IBLAND HÖR MAN någon tala om humaniora som anekdotisk och inexakt, och därmed inte helt tillförlitlig att lyfta in i andra vetenskapliga sammanhang. Eller om medicin som viktigare än alla andra discipliner eftersom den kan bota sjukdomar. Men tänk om vi i stället för att värdera olika traditioner på samma skala eller ställa dem mot varandra var öppna för de insikter och kunskaper som olika vetenskapliga perspektiv kan bidra med i samma fråga.

Spetskunskande är grundläggande för forskning inom vetenskapliga discipliner, men mångvetenskapens kontraster och samspel erbjuder oss andra, och ibland överraskande, möjligheter att fånga upp omvärldens behov av svar på lömska problem och bidra till att omformulera dem.

Den välkända liknelsen om de blinda männen och elefanten illustrerar hur svårt det är att ur ett begränsat perspektiv beskriva en mångbottnad helhet:

"En elefant är ju som en vägg", ropar en man triumferande. "Enligt min mening är en elefant som ett spjut", hävdar en annan. Även de andra männen i John Godfrey Saxes dikt "The Blind Men and the Elephant" har sina uppfattningar om hur de bäst kan beskriva det djur de erfar. Men deras sammantagna metaforiska beskrivningar ger ändå inte en uttömmande bild av elefanten de samlats kring.

I en skämtteckningsversion står forskare med ögonbindlar runt elefanten. Illustrationen är inte helt rättvis, men där finns ett korn av sanning: i en komplex värld har vi anledning att dra bort ögonbindeln, ta ett steg tillbaka och se på elefanten med mångvetenskaplig blick.

Det viktiga i sammanhanget, det som ger liknelsen om elefanten aktualitet, är inte bara att den belyser hur svårt det är att förflytta sig från del till helhet. Den påtalar också vikten av att vi tar ett steg tillbaka för en gemensam problemformulering som kan få oss att greppa fenomenet i sin miljö på ett nytt sätt. Den väcker även frågan om hur vi gör sedan – hur kan vi beakta olika synpunkter och erfarenheter? Ska vi addera dem till varandra, multiplicera dem – eller? Kanske handlar mångvetenskap mest om att hitta nya gemensamma nämnare.

Det finns gränssytor som är osynliga tills vi kombinerar infallsvinklar från olika håll. Vi ser det när vi går över disciplinränderna inom de kultur- och samhällsvetenskapliga fälten. Vi ser det ännu tydligare när humaniora och samhälle möter naturvetenskaper och teknik. Tolkningen, den språkliga precisionen och argumentationen behöver ständigt finslipas i mötet med de exakta beskrivningarna.

Mångvetenskapen kan vara den hand som drar bort ögonbindeln och flyttar fokus från beskrivningen av snabel och svans till övergripande tankar om elefanternas väsen och situation. När vi höjer blicken framträder den mångbottnade forskningen som en kraftkälla som kan föra både de enskilda disciplinerna och den samlade kunskapen framåt. ●

Moira von Wright är socialfilosof och tidigare rektor för Åbo Akademi. Foto: privat

"Det finns gränssytor som är osynliga tills vi kombinerar infallsvinklar från olika håll. Vi ser det när vi går över disciplinränderna inom de kultur- och samhällsvetenskapliga fälten."

Samhällsvetarna som analyserar de finlandssvenska gränserna

Diskussioner om vithet och gränser handlar om mer än hudfärg och härkomst. Det rör sig ofta om osynliga strukturer. I ett sociologiskt forskningsprojekt försöker fyra forskare utveckla konstruktiva sätt att möta nya "andra", exempelvis invandrare.

Text: Peik Henrichson

PROFESSOR ELINA OINAS leder projektet *Svenskfinlands nya konturer – identitet, disidentifikation och solidaritet i möten med intima "andra"*. I projektet undersöker forskarna finlandssvenskhet som en process av identitetsskapande gränsdragningar.

– Vårt mål är att hitta användbara sätt att bemöta och hantera det främmande, säger Elina Oinas. Det handlar också om att idka självreflektion i mötet med invandrare, och synliggöra tanke-mönster som ofta känns så självklara att de blir osynliga.

– Jag väntar med iver på våra forskningsresultat, för jag hoppas att våra studerande ska kunna ha nytta av de insikter vi får, exempelvis när de i sin tur möter utländska studerande.

Feministerna som föregångare

Elina Oinas och kollegan doktoranden **Otso Harju** har valt att studera finlandssvenska feminister eftersom det inom feministisk tradition finns försök att hitta konstruktiva sätt att hantera dolda normer. Elina Oinas har studerat hur globalt orienterade organisationer och framför

allt finlandssvenska feminister sedan 1960-talet och senare har bemött människor till exempel i anslutning till olika samarbetsprojekt i Afrika.

– Redan då fanns idéer om solidaritet och närhet, men samtidigt måste man minnas att biståndsprojekt lätt kan bli hierarkiserande, säger Oinas.

Otso Harju började intressera sig för vithetsnormer när han tidigare jobbade i Indien.

– Där var det intressant att studera vilka verktyg människor använder sig av för att förstå sig själva, berättar Harju. Speciellt har jag försökt studera personer som identifierar sig som feminister, för de är ofta vana att tänka på sin egen roll och position i världen.

Både Oinas och Harju har noterat hur olika idéer förändras när de cirkulerar från ett land till ett annat.

– När diskussionen om Black Lives Matter och vita privilegier blossade upp i USA kunde den sedan refereras exempelvis i Indien, men där ta helt nya former på grund av det traditionella indiska kastväsendet, säger Otso Harju.

Även antirasismen har förändrats under årens lopp. Grovt förenklat kunde antirasistiska vita människor ännu på 90- och 00-talen se det som självklart att de inte själva var rasister.

– Då kunde man se sig som en "god" människa för att man var solidarisk och hjälpte andra, säger Harju. Men numera hör det snarare till att vita människor fokuserar på en slags självkritik och försöker förstå sin egen strukturellt betingade rasism, sin position som vit, och sedan på olika sätt försöker hantera sina egna dåliga eller "onda" sidor.

Normkritik blev vardag

Otso Harju har speciellt intresserat sig för jagbilder och självkritik bland unga vita finlandssvenska feminister. Hur har deras självförståelse och uppfattning om finlandssvenskhet påverkats av mötet med antirasistiskt tänkande?

– Diskussionen om vithet i Finland kan sägas ha spridit sig från det smalt akademiska till det övriga vita samhället under de senaste åren. Ännu för tjugo år sedan var det närmast aktivister och akademiker som diskuterade vithet, säger Harju.

– Förändringen har varit stor, inflikar Elina Oinas. Numera kan fjortonåringar reflektera över sin egen vithet, och då blir det ju viktigt att även deras föräldrar förstår vad de talar om.

Som exempel nämner Otso Harju också en antirasistisk teaterpjäs från 1990-talet som heter *Colorblind*. I dag

skulle en pjäs med det namnet knappast längre uppfattas som antirasistisk.

– Då uppfattades det som antirasistiskt att utge sig för att vara färgblind och säga att man inte bryr sig om hudfärg. Men i dag uppfattas ett sådant förhållningssätt snarare som en ovilja att bejaka hudfärgens samhällseliga betydelse.

– Vi har gått från en situation där det ansågs ohövligt att tala om rasism till en insikt om att vi helt enkelt måste tala om rasismen, eftersom den inte försvinner bara för att vi undviker att tala om den, säger Otso Harju.

Inre och yttre gränser

Pol.dr **Olivia Maury** har forskat i hur byråkratin för uppehållstillstånd har skapat gränser i dubbel bemärkelse, till exempel för utländska studerande i Finland.

– Jag studerar hur de konkreta statsgränserna, som man kan se på en karta, omvandlas till "interna" gränsdragningar som människor tvingas möta i sin vardag, säger Maury.

– Det kan handla om gränser som invandrare upplever på olika ställen, som universitet eller skolor, i och med att man

bör bevisa tillräcklig framgång i studierna eller tillräckliga ekonomiska medel för att få fortsatt uppehållstillstånd. Har man ett uppehållstillstånd på ett år så vet man att en gräns inom en snar framtid kommer emot. Sådant får sedan följer.

Den fjärde forskaren, doktoranden **Saga Rosenström** har i sitt delprojekt undersökt den så kallade Nagu-modellen som fått stor uppmärksamhet i medierna. År 2015 tog Nagu emot hundra asylsökande av vilka många senare flyttade bort från ön.

– De flesta var överens om att integrationen lyckades bra i det lugna lokalsamhället, säger Rosenström. Samtidigt stod det från början klart att många förr eller senare skulle bli tvungna att flytta bort, eftersom Nagu är så litet och isolerat att avstånden till utbildning och service kändes ohanterliga. ●

Forskningsprojektet är treårigt och pågår 2020–2022. SLS står för finansieringen. Forskarna är knutna till Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet.

”Vi har gått från en situation där det ansågs ohövligt att tala om rasism till en insikt om att vi helt enkelt måste tala om rasismen, eftersom den inte försvinner bara för att vi undviker att tala om den.”

På bilden (fr.v.): Saga Rosenström, Otso Harju, Elina Oinas och Olivia Maury. Foto: Peik Henrichson

Ett gott uttal ger självförtroende

Uttal är en viktig del av språkinlärningen av ett främmande språk. Med sin nya bok Uttalsinläring med fokus på svenska vill språkvetarna Maria Kautonen och Mikko Kuronen sprida forskningsbaserad kunskap om hur man lär sig uttal av svenska samt didaktiska metoder för uttalsinläring.

Text: Sofia Grünwald

UNIVERSITETSLEKTORN i språkpedagogik **Maria Kautonen** och universitetslektorn i svenska **Mikko Kuronen** har uttal som gemensamt intresse. Tillsammans har de skrivit en bok om uttalsinläring av svenska som nyligen getts ut av SLS.

Startskottet för boken var det SLS-finansierade forskningsprojektet *Fokus på uttalsinläring med svenska som mål- och källspråk 2015–2019*. Projektets utgångspunkt var bristen på forskningsbaserad kunskap om uttalsinläring och hur man ska lära ut uttal.

– Ett gott uttal är centralt i språkinlärningen eftersom det ökar självförtroendet, säger Kautonen, vars intresse för uttal härstammar från observationer om hur uttalet kan påverka ens förmåga och vilja att tala ett främmande språk.

Vetenskaplig bok för den breda allmänheten

Arbetet med projektet fick Kautonen och Kuronen att inse behovet av en bok där kunskap om uttalsinläring på svenska samlas.

– Det finns inga teoretiska böcker om finlandssvenskt uttal och uttalsinläring, endast läroböcker. Det har dessutom hänt mycket inom forskningsfältet kring uttal under de senaste tio åren, så det är nyttigt att den aktuella kunskapen samlas i ett verk, säger Kuronen.

Hösten 2019 började Kautonen och Kuronen arbeta med boken.

– Boken är indelad i tre delar. Till en början presenteras en allmän teoretisk bakgrund och relevanta termer förklaras. Sedan följer en beskrivning av resultat från empirisk forskning och den sista delen redogör för de pedagogiska slutsatserna, säger Kautonen.

Ett mål för boken är att en bred allmänhet och inte endast språkvetare med kunskaper i svensk fonetik och uttal ska kunna ta till sig boken. Det här visade sig vara en utmaning i skrivprocessen.

– Det är en vetenskaplig bok så ribban ligger där. Vi ville att även fonetiker ska få aha-upplevelser och lära sig nytt av boken, säger Kuronen.

– Men samtidigt ska någon som inte är insatt i språkvetenskap också förstå boken, så det gällde att hitta en balans, tillägger Kautonen.

Fokus på uttal i språkundervisning

Den främsta målgruppen för boken är språklärare i svenska eftersom många språklärare har efterlyst mer kunskap om hur man lär ut uttal.

– Traditionellt ligger fokus i språkundervisningen på att öka ordförrådet och lära sig grammatik, men det primära sättet att lära sig ett nytt språk är ändå genom att tala och där är uttalet centralt

”Forskningen visar att en hörnsten i uttalsinlärningen är att först höra hur uttalet ska låta och sedan öva på det själv. Hör rätt, gör rätt, gäller vid uttalsinlärningen.”

för att öka begripligheten och minska på främmande accent. Språk finns utan skrift men inte utan tal, säger Kuronen.

I språkundervisningen gäller det att medvetandegöra uttalet som en specifik komponent av språket. För att lära sig uttal är det viktigt att öppna sina öron för målspråket och träna det fonetiska örat, menar Kuronen.

– Forskningen visar att en hörnsten i uttalsinlärningen är att först höra hur uttalet ska låta och sedan öva på det själv. Hör rätt, gör rätt, gäller vid uttalsinlärningen, säger han.

Överlag finns det fortfarande endast lite forskning om vilka undervisnings-

metoder för uttalsinläring som fungerar bäst.

– Det är definitivt ett område där det behövs mer forskning framöver, säger Kuronen.

Svenskt uttal som finskspråkig

Boken är främst skriven med tanke på inläring av svenska i en finsk kontext. Som finskspråkig kommer man i kontakt med finlandssvenska och sverigesvenska och boken berör båda varieteterna.

– Som finskspråkig går det inte att lära sig finlandssvenska och sverigesvenska på exakt samma sätt. Finlandssvenska och finska har till exempel många likheter i uttal, medan bland annat många ljud och intonationsmönster i sverigesvenska hörbart skiljer sig från finskan, säger Kautonen.

För finskspråkiga är finlandssvenska viktigt som målspråk eftersom det ofta ligger närmast i omgivning och språkmiljö. Men Kuronen poängterar att det finns en vikt i att finskspråkiga också lär känna sverigesvenskt uttal.

– Det står i läroplanen att man ska bredda förståelsen för svenska i språkundervisningen, och att ha ett teoretiskt perspektiv på uttalsskillnader mellan varieteterna är centralt för hörförståelsen, säger han. ●

Universitetslektorerna Maria Kautonen vid Östra Finlands universitet och Mikko Kuronen vid Jyväskylä universitet är författare till den nyutkomna boken om uttalsinläring.

En fungerande autonomi kräver tid och tålamod

Professorerna Jan Sundberg och Stefan Sjöblom varnar för att alltför lättvindigt se den åländska modellen som en förebild för andra regioner som vill utveckla sitt självbestämmande. Ett fungerande självstyre är resultatet av en lång historisk process.

Text: Peik Henrichson

JAN SUNDBERG OCH STEFAN SJÖBLOM utkom lagom till höstens bokmässan i Helsingfors med boken *Det åländska självstyrets kvaliteter. Demokrati, resurser och kompetens* (SLS & Appell). I den frågar sig författarna vilka politiska, administrativa och rättsliga kvaliteter som präglar Ålands 100-årsjubilerande självstyre.

– Vi kom till att vi borde se över hela den politiska processen som inleddes med val. Och sedan granska hur Ålands lagting fungerar och hur den politiska viljan i praktiken kanaliseras inom förvaltningen och det praktiska beslutsfattandet, säger Jan Sundberg.

För ändamålet utvecklade Sundberg och Sjöblom en systemanalys som ska kunna tillämpas även på andra autonoma regioner.

– I princip ska ju lagberedningen och besluten hålla samma höga kvalitet i en mikrostat med 30 000 invånare som i en stor stat med 30 miljoner invånare, säger Sundberg.

Ingen universallösning

Tidigare ministern **Kimmo Sasi** konstaterade nyligen på ett seminarium om Ålands självstyre att ett begränsat självstyre kan vara en elegant lösning i situationer där det råder regionala spänningar eller konflikter mellan en minoritet och majoritetsbefolkningen. Forskarna Sundberg och Sjöblom betraktar ändå inte det åländska självstyret som en modell andra regioner kan kopiera rakt av.

– En fungerande autonomi tar flera decennier att utveckla, säger Stefan Sjöblom. Det är en process som framskrider långsamt och i flera etapper.

– I själva verket kan autonoma lösningar både skapa och lösa konflikter, tillägger Jan Sundberg. I Katalonien har självstyret för tillfället skapat en viss oreda. I auktoritära stater såsom Turkiet likställs kurdiska autonomistävanden med terrorism, i Hong Kong blir försvarare av autonomi och demokrati fängslade när Kina stegvis kör ned självstyret.

Sjöblom och Sundberg har under arbetet med boken också lärt sig mycket nytt om Åland. De har lagt ner mycket tid på att samtala med politiker och tjänstemän både på Åland och på fastlandet. Det var den pensionerade lagtingsdirektören **Lars Ingmar Johansson** som tipsade Sundberg och Sjöholm om den delvis korporativistiska modell som gällde på Åland före den moderna parlamentarismens genombrott på 1980-talet.

– Tidigare var det starka individer snarare än parti-koalitioner som styrde Åland, säger Sundberg. Man

”I princip ska ju lagberedningen och besluten hålla samma höga kvalitet i en mikrostat med 30 000 invånare som i en stor stat med 30 miljoner invånare.”

eftersträvade ett system där olika yrkeskategorier och bygder var representerade, lite som en spegelbild av folket.

– I det fascistiska Italien och även i Sovjetunionen hade man korporativistiska drag, men den stora skillnaden är förstås att Åland var demokratiskt även under den korporativistiska eran.

Statens paragrafrytteri

Stefan Sjöblom och Jan Sundberg har inte bara lärt sig nya saker om Åland, utan även om den finska statsmakten.

– På fastlandet är kunskapen om Åland inte på den nivå man kunde önska, säger Sjöblom. De myndighetsutlåtanden som gavs när förslaget till ny självstyrelselag var på remiss är ett bra exempel. En stor del av dem var skrivna på finska, vilket tyder på att man på fastlandet inte längre förstår språkets betydelse.

– Många inom förvaltningen i Helsingfors klarar helt enkelt inte av att läsa svenskspråkiga texter, tillägger Sundberg. Och det blir bekymmersamt inte bara för Åland, utan också för det nordiska samarbetet. Finland blir alltmer perifert i nordiska sammanhang.

De två statsvetarprofessorerna ser också paralleller till det legalitetstänkande och paragrafrytteri som var utbrett när storfurstendömet Finland var autonomt under Ryssland.

– Det tsaristiska arvet och kontrollbehovet lever

vidare, men nu i relationen till Åland, säger Jan Sundberg.

– Ålänningarna själva vill däremot ha ett flexibelt förhandlingsbaserat system snarare än formalia och juridik. Men de önskemålen har låg prioritet i Finland, tillägger Stefan Sjöblom.

De ser Danmarks relation till Grönland och Färöarna som ett möjligt föredöme. Köpenhamn blandar sig sällan i frågor som behörighetsmässigt ligger på Färöarnas bord.

– Möjligtvis har Danmark också dåligt samvete för sin tidigare rasistiska inställning till Grönland som fram till 1950-talet var en dansk koloni, konstaterar Sundberg. Numera är Grönland starkt beroende av sociala utbetalningar från den danska staten, och både färingar och grönlänningar känner en stark lojalitet till det danska kungahuset.

Framgångsrikt men sårbart

Åland har i motsats till Grönland en stark ekonomi, och skulle förmodligen klara sig bra även om autonomi ytterligare utvidgades.

– Jag brukar säga att det numera finns få saker som ålänningarna inte skulle klara av ifall självstyret utvidgades, säger Stefan Sjöblom.

– Den enda svagheten med den åländska modellen är litenheten i sig som gör att man blir väldigt sårbar. Har man en ekonomi som är väldigt beroende av en viss industrigren, som rederinäringen, kan den plötsligt drabbas väldigt hårt, vilket man nu sett under pandemin.

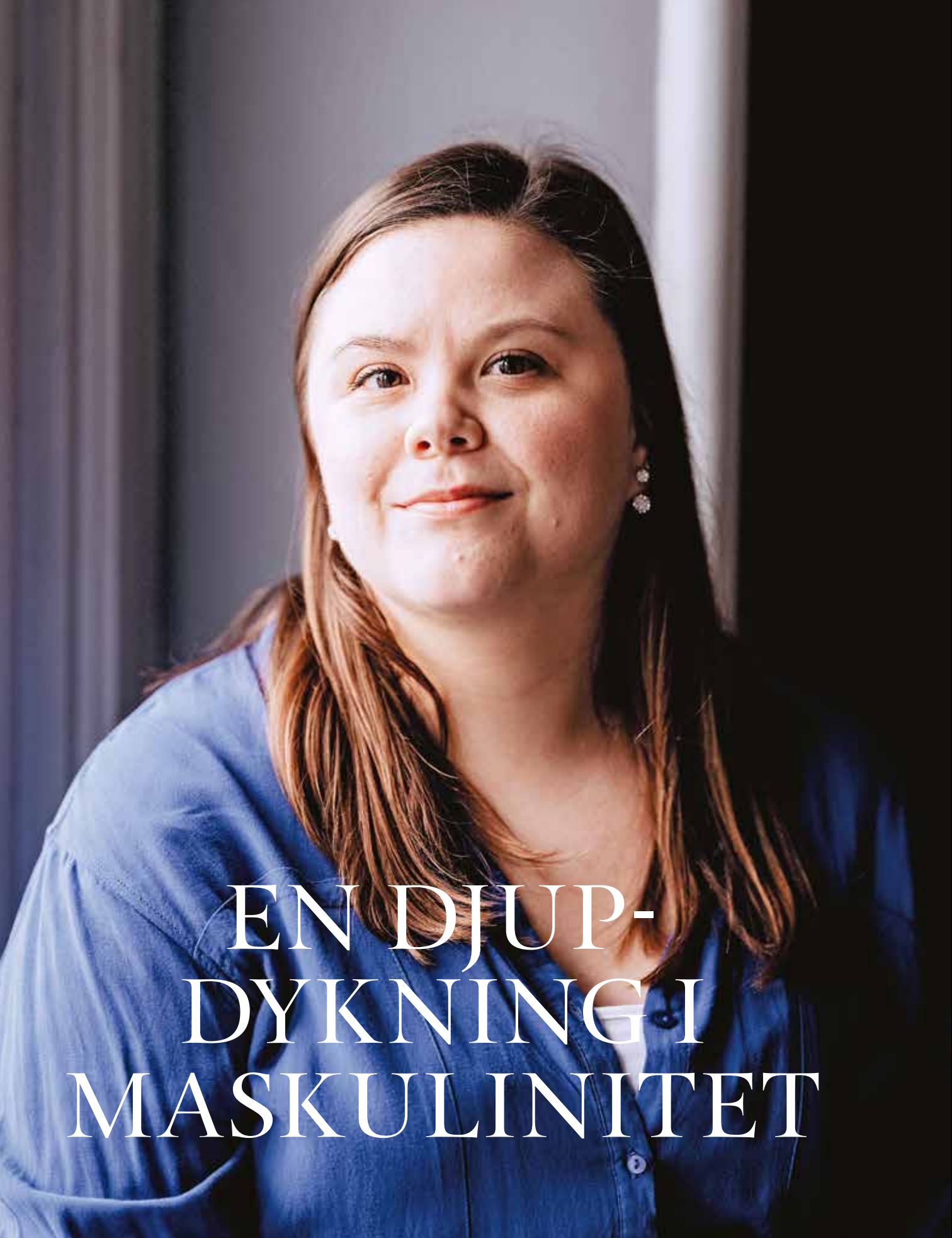
Sundberg och Sjöblom ska nu forska vidare med hjälp av den analysmetod de har utvecklat för det åländska självstyret. I följande studie ska de jämföra självstyret i Skottland med de betydligt mindre nordiska autonomierna Åland, Färöarna och Grönland.

– Här frågar vi oss också vilken betydelse storleken har för en autonom region, säger Sundberg.

Den undersökningen ska de skriva på engelska, något som kan väcka stort internationellt intresse. ●

Författare till den nya boken om det åländska självstyrets kvaliteter är (t.h.) Jan Sundberg, professor emeritus i statsvetenskap vid Helsingfors universitet, och Stefan Sjöblom, professor i kommunalförvaltning vid Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet. Foto: Peik Henrichson

EN DJUP-
DYKNING I
MASKULINITET

Hurdan är en riktig svensk man? Hur skapas maskulina identiteter? Cecilia Hortlund har forskat om svenskspråkiga skyddskårer med hjälp av ett intersektionellt perspektiv. SLS arkiv i Vasa har varit en viktig källa för hennes forskning.

Text: Michaela von Kügelgen

NÄR GENUS- OCH MILITÄRHISTORIKERN

Cecilia Hortlund från Umeå universitet skrev sin magisteravhandling om Vasa skyddskår hittade hon till SLS arkiv i Vasa.

– Min handledare **Martin Hårdstedt** och jag funderade på var vi kan hitta material om skyddskårerna och då berättade han om arkivet i Vasa, säger Hortlund.

Hennes ursprungliga plan var att skriva om kvinnorna under inbördeskriget och deras relation till skyddskåren.

– Men jag hittade nästan inget om kvinnor, däremot jättemycket spännande material om Vasa skyddskår, maskulinitet och genus, berättar Hortlund.

Tack vare att hon på förhand hade meddelat vad hon letade efter gick materialinsamlingen på arkivet smidigare.

– Personalen tog fram allt och var väldigt snälla och hjälpsamma, det har de alltid varit. Det har varit betydelsefullt att få experthjälp av dem som kan så mycket om de här specifika arkiven.

En stor del av det digra materialet om skyddskårer har följt med hela vägen till Hortlunds doktorsavhandling *Svenskar*,

Genus- och militärhistorikern Cecilia Hortlund hittade en stor del av sitt forskningsmaterial på SLS arkiv i Vasa. Foto: Matilda Audas Björkholm

krigare, söner av Finland: maskulinitet, minoritetsnationalism, nationell identitet och sociala skillnader inom svenskspråkiga skyddskårer i Österbotten och Åboland 1918–1939.

– Jag har tittat på årsberättelser, medlemsartiklar och mötesprotokoll. Det låter ganska tråkigt men är givande när man lär sig var man kan hitta spännande saker och kan läsa mellan raderna.

Under korta och intensiva besök i Vasa fick Hortlund tillstånd att fotografera stora delar av sitt källmaterial och kunde sedan gå igenom allt hemma i Sverige.

– Det är ett hantverk att sitta med källmaterial. Till slut lär man sig att se att det här dokumentet är spännande, eller det där kan jag hoppa över. Jag brukar säga att det är en konst att hitta rätt källmaterial, man måste öva, öva, öva.

Identitetsskapande

I sin forskning studerar Hortlund svenskspråkiga skyddskårer med hjälp av ett intersektionellt perspektiv. Hur konstruerade och reproducerade de en svensk identitet i relation till olika uttryck för maskuliniteter, minoritetsnationalism och sociala skillnader?

Under disputationen kommenterade Hortlunds opponent att fokus för avhandlingen är identitetsskapandet och vad som ingår i det.

Trots att skyddskårerna var frivilliga försvarsorganisationer hade de som uppgift att försvara en nation.

– Vilka är vi i det nationella projektet? Hur skapas maskulinitet och av vem? Hur passar den maskulina identiteten ihop med nationen och det nationella projektet?

Eftersom materialet främst består av årsberättelser och protokoll är det de små detaljerna som hjälpt Hortlund på rätt spår.

– Speciellt i slutet av årsberättelserna brukar det finnas med ett litet stycke "övrigt", där det till exempel står "vi hop-

pas att alla fortsätter göra sitt bästa för fosterlandet".

– Jag har försökt ha ett brett grepp på skyddskårerna. Samtidigt som det är viktigt att visa på deras egen version, alltså den identitet de skapade, till exempel i relation till nationella strömningar i Tyskland och Spanien.

Försvinna in i arkiven

Med tanke på ämnesvalet – krig och maskulinitet – vill Hortlund rätta till ett vanligt missförstånd.

– Folk tror att jag är jätteintresserad av vapen och truppflyttningar, men det som intresserar mig är människorna och identiteten. En riktig man, en riktig svensk man, vad är det? Hur är man en sådan? På vilket sätt och i vilka sammanhang?

"Jag brukar säga att det är en konst att hitta rätt källmaterial, man måste öva, öva, öva."

Hennes forskning är betydelsefull eftersom ingen tidigare skrivit lika omfattande om de svenskspråkiga skyddskårerna.

– Det är ett nytt tillskott till historien om skyddskårerna i Finland. Det finns ännu mycket att forska kring gällande det svenskspråkiga perspektivet, tipsar Hortlund.

Hon har faktiskt en förhoppning om att många andra ska få känna av samma arkivglädje som hon fått göra – inte minst tack vare den hjälpsamma personalen vid SLS arkiv.

– Jag hoppas att fler ska få uppleva den nästan religiösa känslan av att sitta i ett arkiv med gammalt material. Man försvinner in i en värld som fanns för länge sedan. ●

Bakom kulisserna till SLS stora prisutdelning

Varje år den 5 februari delar SLS på sin årshögtid ut drygt 20 litterära priser till skönlitterära och vetenskapliga författare. Men hur väljs pristagarna och vem är det som bestämmer vilket verk som belönas? Vi har följt med allmänna prisnämndens digra arbete.

Text: Sofia Grünwald

NÄR DET LANDAR nyutgivna finlands-svenska böcker hemma hos förläggaren **Jonas Ellerström** och språkvetaren **Sofie Henricson**, är avsändaren ofta **Lisbeth Kjellin**, pris- och understödskoordinatör på SLS.

Ellerström och Henricson sitter i allmänna prisnämnden vid SLS och läser därmed alla skön- och facklitterära böcker som ges ut på svenska i Finland, med undantag av antologier, översättningar och nytgåvor. Nämnden är indelad i skönlitterära och facklitterära sektionen. De senaste åren har sektionerna läst cirka 60 titlar var.

– Arbetet i prisnämnden är en års-lång process. Jag försöker läsa kontinuerligt och aldrig låta bokhögar växa för mycket, säger Ellerström, som är medlem i skönlitterära sektionen.

Processen börjar med att Kjellin letar fram de titlar ur årets utgivning som är aktuella för prisnämnden. Det gäller inte bara de stora förlagen, utan även böcker utgivna av privatpersoner, föreningar eller företag. Det kan vara ett riktigt detektivarbete, men resultatet är givande.

– Jag har det mest tacksamma jobbet som finns, att få vara en del av maskineriet som leder till prisutdelning. Det har varit intressant att få följa med en författares karriär från det första priset till det största, Tollanderska priset, säger hon.

Läsa och bedöma

Medlemmarna i prisnämnden bedömer böckerna på egen hand, och samlas sedan till möten för att besluta om prisnomineringarna. Henricson, som är medlem i facklitterära sektionen, grovkategoriserar böckerna enligt ett trafikljussystem.

– Vi läser många intressanta och väl-skrivna böcker. Gallringen är dock hård och det är sällan en bok får en grönmarkering. En grön bok är ett genomarbetat verk som har fångat mig och som jag kommer ihåg länge, säger hon.

Vid bedömningen av böckerna är det viktigt att utgå från genrekontexten.

– Jag försöker vara medveten om olika stilar och justera min läsning efter genre. Jag bedömer naturligtvis inte en bilderbok på samma sätt som en vuxenroman, säger Ellerström.

Ett allmänbildande uppdrag

Både Henricson och Ellerström jämför arbetet i prisnämnden med en bokcirkel.

– Det är genuint spännande att prata med en annan som läst samma bok. Det berikar ens egen läsupplevelse, säger Ellerström.

Henricson upplever sitt prisnämnds-uppdrag som allmänbildande.

– Jag läser många böcker som jag annars inte skulle komma mig för att läsa, och det öppnar nya perspektiv. Jag behöver heller aldrig fundera på vad jag ska ha som kvällsläsning.

Med uppdraget kommer också en del utmaningar.

– Det är svårt att skriva prismotiveringarna eftersom de ska vara relativt korta, men man vill lyckas lyfta fram det finaste med boken på ett träffsäkert sätt, säger Henricson.

Det är inte heller lätt att pussla ihop rätt verk med rätt prisfond då en del donatorer har specifika krav för utdelningen.

– Att följa donatorernas önskan är ett rättesnöre för hela SLS verksamhet, säger Kjellin.

Som belöning för sitt hårda arbete får allmänna prisnämndens medlemmar med stor glädje se pristagarna premieras vid SLS årshögtid.

– När jag efter första året i prisnämnden såg författarna ta emot sina priser blev jag alldeles rörd, det var en fin upplevelse, säger Henricson. ●

”När jag efter första året i prisnämnden såg författarna ta emot sina priser blev jag alldeles rörd, det var en fin upplevelse.”

Sofie Henricson

Jonas Ellerström är medlem i skönlitterära sektionen i allmänna prisnämnden. Foto: Elisabeth Mansén

Sofie Henricson läser årligen ett sextiotal böcker i sitt arbete som medlem i facklitterära sektionen.

Lisbeth Kjellin, pris- och understöds koordinatör på SLS, har stenkoll på den nyutkomna svenskspråkiga litteraturen i Finland.

Allmänna prisnämndens arbetsprocess

1

1 mars utser Vetenskapliga rådet nya medlemmar till allmänna prisnämnden, som består av tre personer i skönlitterära och tre personer i facklitterära sektionen samt en gemensam ordförande för hela nämnden. Prisnämndens sekreterare är Jonas Lång, kanslichef på SLS. Medlemmarna kan sitta högst tre år i rad. Lisbeth Kjellin skickar böcker åt medlemmarna i takt med att de ges ut. Prisnämnden läser alla böcker och bedömer dem.

2

Facklitterära sektionen läser och bedömer facklitterära verk såsom doktorsavhandlingar, lokalhistoriska verk, journalistiska skrifter om aktuella frågor, biografier och filosofiska betraktelser. Skönlitterära sektionen läser och bedömer romaner, bilderböcker, ungdomslitteratur och poesi. Sammanlagt läser nämnden cirka 110 till 130 böcker om året.

3

1 november håller sektionerna ett förberedande möte där böckerna gallras och några verk väljs ut för att gå vidare till slutmötet. I december hålls slutmötet då sektionerna utser de verk som de vill nominera till de tillgängliga priserna.

4

1 januari möts allmänna prisnämndens båda sektioner för att tillsammans utarbeta prismotiveringarna. Sedan lämnar prisnämnden sitt förslag på pristagare och prismotiveringar till vetenskapliga rådet. Vetenskapliga rådet fastställer pristagarna och prismotiveringarna på sitt januarimöte. Pristagarna erhåller sina pris på SLS årshögtid den 5 februari.

BARNDOMENS LEKAR

Vi vill dokumentera hur barn leker i dag och hur barn har lekt under 1900-talets andra hälft. Välkommen att delta i vår webbfrågelista!

Barndomens historia och kultur uppfattas ofta som trivial, men är samtidigt något som präglar generation efter generation. Barnkultur kännetecknas av både tradition och innovation – inte minst via lek. Vissa lekar har hängt med i många hundra år, medan andra uppstår i specifika situationer eller hänger ihop med

tekniska nyheter. I SLS arkiv finns äldre dokumentationer av lek, men hur har man lekt i slutet av 1900-talet och under 2000-talet?

Nu samlar vi in minnen och upplevelser av lek från i dag till bakåt i tiden. Erfarenheter från alla perioder är av stort intresse. Insamlingen är ett gemensamt projekt och samarbete med Institutet för språk och folkminnen i Sverige (www.isof.se). Berätta om dina minnen av lekar och bidra till en nordisk kunskapskälla för framtiden!

Du hittar en länk till frågelistan på sls.fi/pagaende-insamlingar.

Insamlingen görs också i samarbete med Svenska Yle och det insamlade materialet kan även användas i Svenska Yles programverksamhet. Svenska Yle tar inte del av namn och kontaktuppgifter.

För mera information, kontakta arkivarie Susanne Österlund-Pötzsch (susanne.osterlund-potzsch@sls.fi, tfn 09-618 777). Insamlingen pågår till den 31 mars 2022. ●

BERÄTTA GÄRNA så utförligt som möjligt om de lekar du lekte som barn, om vad du lekte, när du gjorde det, hur det gick till och med vem du lekte. Låt frågorna nedan tjäna som inspiration. Du väljer själv vilka du vill besvara.

Vad lekte du som barn?

Spelade du kula, kastade gogosar eller liknande? Lekte du med jojo? Hoppade du hopprep, hage, twist? Deltog du i bollspel och idrottslekar? Kanske spelade du brännboll, fotboll, basket eller spökboll. Lekte du i klätterställningar och gungor? Lekte du snörlekar, spådomslekar eller klapplekar? Använde du ramsor eller sånger, till exempel för hopprep eller twist? Använde ni räkneramsor när ni började leka? Vilka?

Hittade du på egna lekar? Lekte du lekar inspirerade av tv-program, böcker, film eller andra media? Imiterade du artister? Vilka? Hur gick det till? Lekte du rollekar eller utklädningslekar? Lekte du kanske kurragömma, tafatt eller ryska posten? Vad gav inspiration till lekarna?

När och var lekte du?

Var någonstans lekte du vilka lekar? I skolan, hemma, hos kompiserna, hos mor- eller farföräldrar, i skogen, vid sjön, i stan, i affären, i gymnastiksalen? Besökte du lekparken och lekplatser eller andra platser där du lekte? Vad gjorde du där? Var det olika lekar för olika årstider?

Med vem lekte du?

Vem lekte du med? Lekte du med vänner i samma ålder som du? Lekte du ensam ibland? Vad lekte du då? Var du med i ett kompisgäng? Vilka språk använde du i leken? Bytte du dialekt eller talade på annat sätt när du lekte? Vem lärde dig lekarna?

Vilka var dina favoritlekar?

Vilka lekar tyckte du om att leka? Fanns det lekar du undvek? Minns du några speciellt populära lekar? Minns du när du slutade att leka, och varför? Vad gjorde du sedan i stället? Har du något speciellt minne från dina lekar? Berätta!

PANDEMI

– har livet förändrats?

Pandemin är inte över men de flesta i Finland är nu vaccinerade och kan igen röra sig friare, trots skiftande restriktioner. Vi längtar efter att återgå till det normala, eller snarare till det *nya* normala.

Vad är det nya normala för dig? Vad har hänt under pandemitiden, i din inställning till fritid, till arbete, till resande, till hälsa och sjukdom, med din tilltro till regeringen, myndigheter och media?

SLS arkiv samlar in berättelser om pandemin, samtiden och framtiden. Skriv och berätta vad som blev utmärkande för pandemitiden i ditt liv och hur du ser på framtiden. Är det någonting som du önskar att skulle bli en permanent förändring, i ditt liv eller i samhället?

Svara på adressen lyyti.in/Finland_oppnar eller via en länk på sls.fi.

Du kan också skicka dina tankar om livet och framtiden till adressen fragelista@sls.fi.

Insamlingen görs i samarbete med Svenska Yle och det insamlade materialet kan även användas i Svenska Yles programverksamhet. Svenska Yle tar inte del av namn och kontaktuppgifter. ●

Frågelistor våren 2020 om samhällsengagemang och uppföljning av #dammenbrister

Frågelistan "Aktivist, javisst! Samhällsengagemang i vardagen" efterlyste berättelser om samhällsfrågor som engagerar och hur engagemanget tar sig i uttryck. Sammanlagt inkom 26 svar. Svaren visade på en stor bredd av teman som upplevs som viktiga. Klimatet, miljön, djurens rättigheter, antirasism, korruption, ensamhet, cancervård och social orättvisa hörde till de frågor som engagerade. Flera av svararna hade under en lång tid aktivt arbetat för en viss sak. Andra beskrev sitt engagemang som en övergripande livsstil via till exempel konsumtionsval.

En annan frågelista om engagemang var "#dammenbrister och #metoo – vad hände sedan?" Den sändes ut av #dammenbrister-rörelsens initiativtagare som ville följa upp om någonting förändrats på tre år beträffande sexuella trakasserier. Tjugo personer deltog i insamlingen med sina iakttagelser. Tyvärr var antalet svar blygsamt med tanke på den enorma genomslagskraft som "#dammenbrister" hade 2017. Ett varmt tack till alla som deltog med svar! ●

En kunskapens fest

Att den vetenskapliga forskningen vid universiteten och högskolorna i Vasa är på pulsen och försöker hitta svar på brännande frågor blev kristallklart under Vetenskapskarnevalen i Vasa i slutet av november.

Under två dagar fick alla intresserade följa med en stor mängd aktuella och engagerande presentationer. Forskare från stadens högskolor föreläste om allt från miljöteknologi, ledarskap och rymdforskning till stora ofreden, slöjd och dialekt i litteraturen.

Tanken bakom karnevalen var att visa på den högklassiga och breda forskning som bedrivs i Vasa.

Presentationerna hölls på fyra olika programsccener i centrala Vasa. Programmen från två av scenerna livestreamades och kan ses i efterhand på vetenskapskarnevalen.fi.

Vetenskapskarnevalen ordnades av SLS i samarbete med universiteten och högskolorna i Vasa, HSS Media och Vasa stad.

Foto: Kai Martonen

Vetenskapskarnevalens maskot, glödlampnan Ledison, synes på flera ställen.

Hankenforskarna Jesper Haga (t.v.) och Dennis Sundvik spelade in en podd om finansiering och ledarskap i stadsbiblioteket.

I Köpcentrum Rewell bjöd SLS-projektet *Historiska recept* hungriga shoppare på matportioner tillredda enligt 1700-talsrecept. Maten, som bland annat kryddades med kardemumma, gjordes i samarbete med kocken Kenny Sundqvist.

Forskaren Ebo Kwegyir-Afful vid Vasa universitet föreläste om möjligheterna att använda simulationer i en virtuell verklighet för att förebygga olyckor.

Yvonne Backholm-Nyberg, Matilda Ståhl, Anette Bengts och Fredrik Rusk vid Åbo Akademi forskar i ungas spelande och i hur det kan tjäna pedagogiska syften.

Barn bekantade sig med Vasa universitets robotbollar i stadsbiblioteket.

Författarna (fr.v.) Nalle Valtiala, Sabine Forsblom, Thomas Wulff, Ulla-Lena Lundberg, Henrika Ringbom, Mikaela Strömberg, Anders Larsson och Kjell Lindblad uppträdde som de tidigare invånarna i det 100-årsjubilerande Diktarhemmet i Borgå. Foto: Peik Henrichson

Diktarhemmets invånare hyllades med uppläsningkvällar

I år är det hundra år sedan förläggaren Holger Schildt och hans hustru Mathilde skänkte Diktarhemmet i Borgå till Finlands svenska författareförening. Jubileet till ära bjöd åtta författare i höstas på den litteraturhistoriska föreställningen *Gröna rummet*.

Text: Peik Henrichson

Gröna rummet presenterade alla åtta författare som bott i Diktarhemmet sedan 1923. Den första inflyttade författaren var Hjalmar Procopé, som under föreställningen spelades av Anders Larsson, som tragiskt nog avled några dagar senare i en sjukdomsattack. Larssons gestaltning av Procopé var utan tvivel en av kvällens höjdpunkter. Procopés dikt "Drömmaren" sammanfattar de sinnesrörelser många författare förmodligen erfarit när de skapat sina verk.

Efter Procopé var det Bertel Gripenbergs tur att i Thomas Wulffs gestaltning äntra scenen för att bland annat läsa krigiska dikter ur samlingen *Under fanan*. Kri-

gets fador var starkt närvarande också när Kjell Lindblad uppträdde som Jarl Hemmer, men när Nalle Valtiala sedan levandegjorde Rolf Lagerborg blev stoffet mer biografiskt än poetiskt, vilket skapade önskvärd variation i framförandena.

Under kvällens lopp fick publiken också se könsöverskridande uppföranden, exempelvis när Henrika Ringbom uppträdde som Rabbe Enckell, Sabine Forsblom som Lars Huldén och Mikaela Strömberg som Christer Kihlman. Eftersom Huldén skrivit mycket om Johan Ludvig Runeberg gav Forsblom under sin föreställning också en humoristisk översikt av nationalskaldens betydelse.

– Det land som förbjuder parodier på sin nationalskald är farligt både för sig själv och för sina grannländer, sade karaktären Lars Huldén.

Kvällen avslutades med fler lekfulla händelser när Diktarhemmets nuvarande invånare Ulla-Lena Lundberg uppträdde både som sig själv och som Selma Lagerlöf, som förde ett imaginärt samtal med Charles Dickens 1908. Den allvarsamma åskådaren kanske frågade sig hur det är möjligt att Lagerlöf och Dickens för ett samtal efter Dickens död?

– Det får ni veta när min nästa bok utkommer, avslutade Lundberg gåtfullt sitt uppträdande.

Uppläsningen var ett samarbete mellan Diktarhemmet, som numera ägs och förvaltas av SLS, och Finlands svenska författareförening. Ursprungligen var flera föreställningar planerade, men på grund av Anders Larssons bortgång uppfördes bara tre. ●

*En riktigt god jul
till er kära läsare från oss
på Källanredaktionen!*

Lilla Börje Åström leker i en snöfästning, 1916. Foto: Bernhard Åström. SLS/Veterinär Bernhard Åströms glasplåtsamling

Nytt ur SLS utgivning

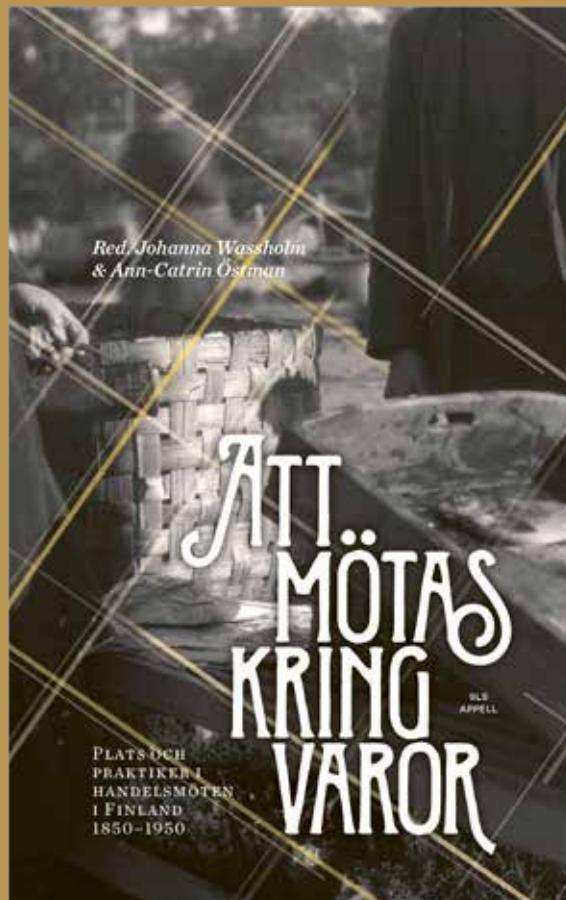
HÖSTEN 2021

JAN SUNDBERG & STEFAN SJÖBLOM

Det åländska självstyrets kvaliteter Demokrati, resurser och kompetens

Vilka politiska, administrativa och rättsliga kvaliteter präglar Ålands 100-årsjubilerande självstyre? Vad är det som kännetecknar en välfungerande autonomi? I boken studeras ett antal kvalitetsaspekter som är särskilt betydelsefulla på Åland, såsom val- och partisystemets utformning, parlamentarismens utveckling, administrationens professionalisering och behov av flexibilitet samt lagstiftningsbehörigheten och grundlagskontrollen. Också betydelsen av ålänningarnas tilltro till det komplexa självstyret och nationsbygget behandlas. Frågan om hur autonomier styrs är ständigt aktuell, särskilt på ett internationellt plan, men det finns förvånansvärt lite forskning som behandlar styrets kvaliteter.

180 s., häftad, cirka pris 24 euro. ISBN 978-951-583-547-5. Omslag: Antti Pokela. Utges i Sverige i samarbete med Appell Förlag. Läs boken gratis på sls.fi.

Att mötas kring varor

Plats och praktiker i handelsmöten i Finland 1850–1950

Red. Johanna Wassholm & Ann-Catrin Östman

Småhandel och informella handelsutbyten gav upphov till en mångfald av möten i Finland under årtiondena kring sekelskiftet 1900. Utifrån begreppen plats och praktik visar nio forskare hur säljare och köpare tog handelsplatsen i bruk. De tar upp lokala handelsmöten på stationära platser som torg och kyrkbacken samt återkommande marknadsplatser där såväl den lokala befolkningen som romska, tatariska och judiska handelsmän och marknadsartister möttes. Också handel som bygger på rörlighet tas upp, som byteshandel på stränderna vid Finska viken och kringresande försäljare på landsbygden. Antologin lyfter fram handelsrelationernas dynamiska växelverkan och en sällan uppmärksammas kulturell diversitet i det finländska förflutna.

309 s., häftad, illustrerad, cirka pris 25 euro. ISBN 978-951-583-539-0. Omslag: Antti Pokela. Utges i Sverige i samarbete med Appell Förlag. Läs boken gratis på sls.fi.

MARIA KAUTONEN & MIKKO KURONEN

Uttalsinläring med fokus på svenska

Uttal är en central del av muntlig färdighet, men trots det finns det i dag rätt lite forskningsbaserad kunskap om hur man lär sig uttal och hur man undervisar i uttal. Vilka faktorer påverkar uttalsinläringen och hur går den till? Maria Kautonen och Mikko Kuronen presenterar olika perspektiv på svenska som uttalsmål, och speglar dem mot empiriska resultat och teoretiska modeller som fått stöd i senare forskning. De lyfter också fram pedagogiska perspektiv på inläringen. I boken granskas särskilt inläring av svenska i Finland. Författarna tar upp både finlandssvenska och sverigesvenska som inlärningsmål och begriplighet som viktigt mål för dem som lär sig svenska som andraspråk.

216 s., häftad, cirka pris 24 euro. ISBN 978-951-583-550-5. Omslag: Antti Pokela. Läs boken gratis på sls.fi.

Historiska och litteraturhistoriska studier 96

Red. Anna Biström & Johanna Wassholm

Teman för HLS 96 är teknologi och känslor, och motsättningarna mellan dem. Sorg är i fokus i artiklar om stormaktstidens gravdiktter och den sociala elitens brev på 1800-talet. Adrian Pereras romaner analyseras mot bakgrund av frågor om känslor och språklig (in)kompetens. Det organiska livet i en mekanistisk tid diskuteras utifrån Solveig von Schoultz lyrik, medan kärleksbegreppet fokuseras i en jämförelse mellan Tito Colliander och Dostojevskij. Därtill studeras Henrik Tikkanen "inter artes". I numret finns även essäer om resandets känslor och teknologi, tillfällesdikt och receptionen av K.A. Tavaststjernas roman *Hårda tider*. Dessutom ingår Ulla-Lena Lundbergs festtal från SLS årshögtid.

288 s., häftad, cirka pris 26 euro. ISBN 978-951-583-545-1. Omslag: Antti Pokela. Illustration: Majja Hurme. Läs boken gratis på hls.journal.fi.

Kerstin Söderholms dagböcker

...en kvinna underliga kost a
...del tillfärte som att om
...ingåva mer än omiva djö
...drömmar hade kunnat skicka
...andra utan endast det allra m
...skelligaste kätlet på en nervs
...vill livet under.
...har varit skald - en p
...eckes - jag har
...bild is henns. Jag
...vad det vill säga all lbe
...i det ämblossa
...funktig - o. ä
...sida - berösta.
...ing de mysketers, som faller o
...komma skan sus förvald
...att man förtas huru o

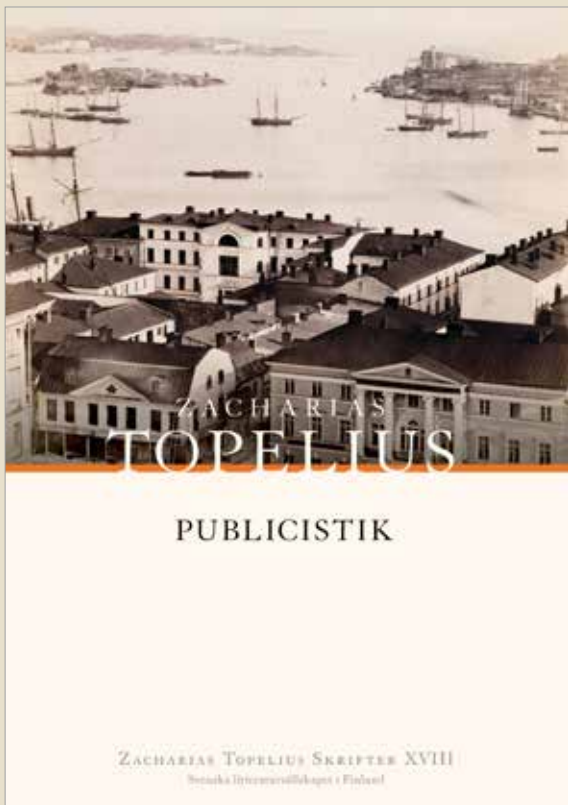
Kerstin Söderholms dagböcker

Utg. Pieter Claes & Elisa Veit, inledning av Jonas Ellerström

"Kan du någonsin känna hur vårt liv är som invävt i det osynligas garn liksom i det synligas?" Poeten Kerstin Söderholm (1897–1943) skrev dagbok under hela sitt liv. Texterna är reflekterande och självutlämnande, "[E]ndast med mig själv" och "[I]nför mig själv". Formen är ofta lyrisk eller essäistisk. Författarens utforskande av det egna jaget står i fokus tillsammans med det allmänmänskliga: kärlek, sjukdom, död,

ensamhet, arbete och mening. I den nya vetenskapliga utgåvan ingår alla Söderholms bevarade dagboksanteckningar i oförkortad form, också texter som inte ingick när dagböckerna först gavs ut 1947–1948. På webbplatsen Kerstin Söderholm publiceras även arkivmaterial.

Läs utgåvan gratis på soderholm.sls.fi.

ZACHARIAS TOPELIUS

Publicistik

Utg. Pia Asp, Mats Dahlberg, Jens Grandell, Maren Jonasson, Eliel Kilpelä & Frida Wickholm

Zacharias Topelius Skrifter XVIII

Zacharias Topelius var verksam som journalist under en expansiv tid i tidningspressens historia i Finland. Han var redaktör för *Helsingfors Tidningar* 1842–1860, en period präglad av stora samhällsförändringar och successivt lättare censur. Topelius introducerade nya grepp och genrer i den finländska pressen – som krönikan och rättssalsreportaget – och lyckades göra tidningen till landets mest lästa. Han fortsatte bidra i andra tidningar med bland annat opinionstexter och reseskildringar. *Publicistik* omfattar cirka 900 texter publicerade 1842–1892. De visar på Topelius journalistiska bredd och ger en god inblick i dåtida liv och samhälle. Merparten av de texter som nu utges har inte omtryckts.

Läs utgåvan gratis på topelius.sls.fi.

GUSS MATTSSON

En tur om hörnet

Bref till Dagens Press af G.M.

Utg. Clas Zilliacus

Guss Mattsson (1873–1914) var journalist och kemist och en särdeles mångvetare. Med sina fyndiga variationer i varjehand under rubriken "I dag" intar han platsen som en av Finlands stilsäkraste kåsörer genom tiderna. Kåserande är också *En herre för till Zanzibar*, en bok baserad på hans resebrev från en ångbåtsfärd runt Afrika. Den utkom postumt i talrika upplagor. I *En tur om hörnet* utges breven oförkortade, sådana de först stod att läsa i helsingforsiska *Dagens Press* 1914. En omfattande inledning av Clas Zilliacus presenterar författaren och tiden och författaren i sin tid. I utgåvan ingår ett rikt bildmaterial ur Mattssons kvarlätenhet i Åbo Akademis biblioteks handskriftssamlingar.

Läs utgåvan gratis på sls.fi.

MUSIK

OSTROBOTHNIA JAZZ SEXTET

De bergtagna

Folkmusik från Finlands svenskbygder 37

Medlemmarna i Ostrobothnia Jazz Sextet kommer från det svenska Österbottens kusttrakter eller är verksamma i regionen. Sextetten består av Peter Nordwall, Ralf Nyqvist, Mikael Långbacka, Rickard Slotte, Marcus Söderström och Stefan Brokvist. Temat för skivan är skärgårdslåtar, det vill säga musik med anknytning till kust- och ölandskap, i folklig tradition. De musikaliska arrangemangen bygger på material som till största delen kommer från SLS arkivsamlingar. Skivan ges ut i samarbete med Finlands svenska folkmusikinstitut.

Cd, cirka 15 euro, finns också på musikströmningstjänster.

RÖTTREN

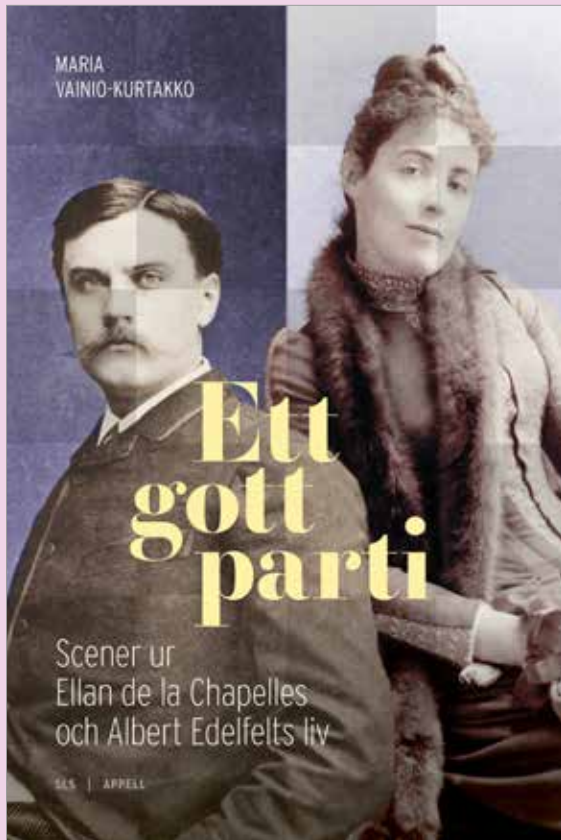
Rotlåtar

Folkmusik från Finlands svenskbygder 38

Folkmusikgruppen Röttren, som består av medlemmarna Marina Aspelin, Ingolf Backman, Anders Holmberg, Linnea Holmberg och Tommi Pietiläinen bjuder på västnyländsk spelmansmusik och låtar ur mästerspelmannen Erik Dannbergs notsamlingar. En stor del av skivans låtar spelas här in för första gången. Skivan ges ut i samarbete med Finlands svenska folkmusikinstitut.

Cd, cirka 15 euro, finns också på musikströmningstjänster.

MARIA VAINIO-KURTAKKO

Ett gott parti

Scener ur Ellan de la Chapelles och Albert Edelfelts liv

Ellan de la Chapelle och Albert Edelfelt, som båda ställt sig tveksamma till giftermål, bildade ett till synes lyckat förbund. Men bakom kulisserna knakade det i fogarna när en framåtblickande kvinnas ambitioner och en konstnärs brokiga liv skulle anpassas efter omvärldens förväntningar. I den här berättelsen vävs tvåsamhetens glädje och bekymmer samman med samtida skönlitteratur och det sena 1800-talets tidsanda, där det moderna genombrottet stod inför dörren. Parets självskrivna plats i Helsingfors societeten och i de parisiska salongerna väckte gång på gång knepiga frågor om ekonomiska resurser, inflytande och social position. *Ett gott parti* skisserar fram ett äktenskap i tiden, och samtidigt ett samhälle i miniatyr.

Ca 400 s., inbunden, illustrerad, cirka pris 29 euro. Utkommer i mars. ISBN 978-951-583-557-4. Omslag: Antti Pokela. Utges i Sverige i samarbete med Appell Förlag.

ZACHARIAS TOPELIUS

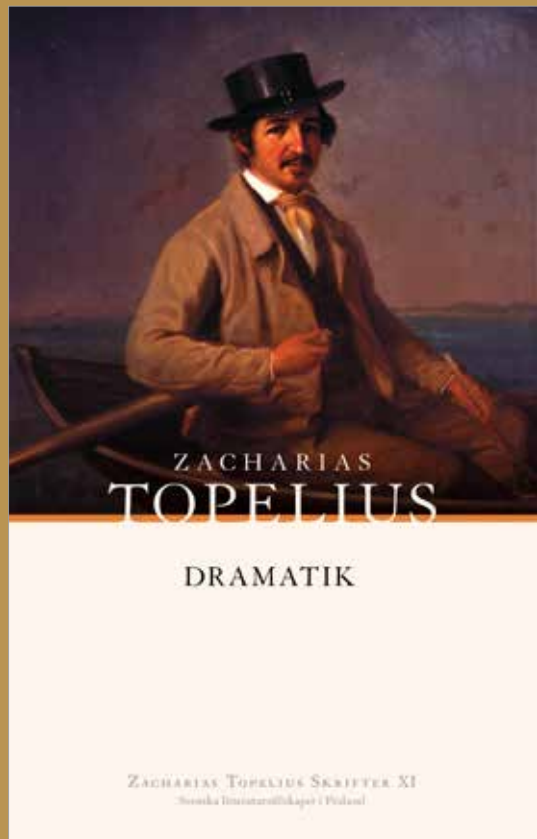
Dramatik

Utg. Carola Herberts & Frida Wickholm under medverkan av Mikko-Olavi Seppälä

Zacharias Topelius Skrifter XI

Topelius var en av de första finländska författare som skrev för teaterscenen, och han gjorde det med stor framgång. Hans debutpjäs *Efter femtio år* 1851 blev en succé också i Sverige. Finlands första opera *Kung Carls jagt* med libretto av Topelius och musik av Fredrik Pacius blev en märkeshändelse. Dramat om *Regina von Emmeritz* framfördes flitigt på svenska och finska scener också under 1900-talet och blev film. Till invigningen av Nya Teatern i Helsingfors 1860 skrev Topelius sagospelet *Prinsessan av Cypern* med motiv ur Finlands nationalepos *Kalevala*. *Dramatik* innehåller sju verk.

Ca 650 s., inbunden, cirka pris 34 euro. Utkommer i april. ISBN 978-951-583-559-8. Omslag: Antti Pokela. Utkommer även gratis på topelius.sls.fi.

Förvaltning och rättssäkerhet i Norden

Utveckling, utmaningar och framtidsutsikter

Red. Sebastian Godenhjelm, Eija Mäkinen & Matti Niemivuo

Den nordiska välfärdsmodellen är i dag mer pressad än någonsin. Förändringar och reformer inom den offentliga sektorn är komplicerade att genomföra och olika globala kriser ger upphov till nya så kallade lömska problem. En fungerande representativ demokrati och god offentlig förvaltning, etablerade rättsstatsprinciper, ett oberoende domstolsväsende och konsensus kan inte tas för givna. I denna antologi granskar fjorton nordiska forskare den offentliga sektorns utveckling och status ur ett juridiskt och statsvetenskapligt perspektiv. De behandlar aktuella och kommande utmaningar samt möjliga lösningar och lyfter fram potentialen i ett utvidgat nordiskt samarbete.

Ca 320 s., häftad, cirka pris 25 euro. Utkommer i maj. ISBN 978-951-583-558-1. Omslag: Antti Pokela. Utges i Sverige i samarbete med Appell Förlag. Utkommer även gratis på sls.fi.

Foto: Knut Erik Tranøy

Om Wittgenstein

Utg. Lassi Jakola & Thomas Wallgren

Den osannolika vänskap som våren 1939 uppstod mellan den karismatiska Ludwig Wittgenstein, tongivande lärare i filosofi i Cambridge, och den unga finska studenten Georg Henrik von Wright fick vittgående följder. För att förstå von Wrights världsåskådning och intellektuella profil är det viktigt att förstå hur han uppfattade Wittgenstein – och tack vare von Wrights formativa insats som hans redaktör gäller detsamma Wittgenstein. Utgåvan, som är en del av projektet Den okände von Wright, innehåller en täckande samling artiklar och brev som belyser von Wrights relation till Wittgenstein och syn på hans liv och filosofi samt en kontextualiserande essä av Lassi Jakola.

Utkommer gratis på vonwright.sls.fi i maj.

Svenskan i Finland – i dag och i går

Red. Marika Tandefelt

Hösten 2019 blev bokserien om svenskan i Finland klar, och det blev möjligt att kommentera den bild av språket som volymerna tecknar. I denna antologi reflekterar några skribenter kring svenskan i Finland från olika utgångspunkter. Olle Josephson ser på svenskan som ett pluricentriskt språk, där svenskan i Finland ingår som en natiolekt. Ann-Marie Ivars skriver om dialektens plats i samhället under 170 år. Mats Thelander och Pirkko Nuolijärvi ser på bokprojektet ur ett sverigesvenskt respektive finskt perspektiv. Nina Martola förklarar vad som avses med en korpus och beskriver hur man använder den finlandssvenska språkbanken.

Utkommer gratis på sls.fi i mars.

Folk och musik 2022

Red. Niklas Nyqvist

Årets nummer innehåller bland annat artiklar av Helen Rossil, Magnus Gustafsson och Ingrid Åkesson, som föreläste under webinariet *Folkviseforskningen i Norden idag och dess koppling till det svenska Finland* den 3 november 2021.

Tidskriften utkommer gratis på fom.journal.fi i maj.

Donera prat är en kampanj som samlar in vardagligt prat från svensktalande personer med olika bakgrund i hela Finland. Du kan delta i kampanjen genom att donera ditt prat på doneraprat.fi.

Donera prat hjälper forskare och programutvecklare att skapa en röststyrning som förstår vad vi säger, så att vi i framtiden kan använda tjänster på vårt eget språk, precis som vi själva talar det. För att utveckla program och tjänster behövs en enorm mängd av vanligt vardagligt tal. Forskare kan få tillgång till en stor mängd material som kan användas inom till exempel dialektforskning. Kampanjens mål är att samla in 1 000 timmar prat.

Donera prat genomförs av Yle, Helsingfors universitet och SLS. Helsingfors universitet och SLS ansvarar för arkiveringen av materialet.

VETENSKAPENS NATT

TORSDAG 20.1.2022 KL. 18–21

Forskarkafé: Vad forskar de om?

Träffa forskare som finansieras av SLS, hör om deras forskning och ställ frågor till dem. Vill du veta mer om till exempel utlandsfinlandssvenskarnas politiska beteende, politisk polarisering, hur finlandssvenskhet skapas i förhållande till andra, religionen i vardagen under medeltiden eller lätt finlandssvenska?

Välkommen till SLS hus, Riddaregatan 5, Helsingfors

Du kan också följa med programmet på [SLS.FI/EVENEMANG](https://sls.fi/eventang).

TIETEIDENYO.FI

Prenumerera på SLS nyhetsbrev!

Vårt nyhetsbrev innehåller information om det senaste som pågår hos oss – från boknyheter till forskningsrön och pärlor ur SLS arkiv. Du kan prenumerera på nyhetsbrevet genom att fylla i ett formulär på sls.fi, eller skicka ett e-postmeddelande med rubriken "SLS nyhetsbrev" till nyhetsbrev@sls.fi.

Vill du bli medlem i SLS?

Du kan ansöka om medlemskap via sls.fi eller genom att skicka in en ansökan till adressen nedan. Som medlem får du SLS medlemstidning *Källan* och årsboken *Historiska och litteraturhistoriska studier* gratis samt 50 % rabatt på ett exemplar av varje bok i SLS skriftserie (om ej annat anges). Medlemsavgifter: årsmedlemmar 25 euro, ständigt medlemskap 800 euro.

Beställ *Källan* gratis!

SLS tidning *Källan* utkommer två gånger om året. Du kan beställa hem gratis exemplar av *Källan* eller prenumerera kostnadsfritt på tidningen. För beställningar, skriv till info@sls.fi eller ring 09 618 777.

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

PB 158, 00171 Helsingfors
(besöksadress: Riddaregatan 5, Helsingfors)
Öppet vardagar 9.00–16.00

SLS I VASA

Handelsplanaden 23, 65100 Vasa
Öppet tisdag–torsdag 10.00–16.00

Tfn 09 618 777 (gemensam växel)
info@sls.fi www.sls.fi